

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Opole, dnia 01 grudnia 2022 r.

Poz. 3284

UCHWAŁA NR XXX.338.2022 RADY MIEJSKIEJ W BIAŁEJ

z dnia 24 listopada 2022 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559 z późn. zm.¹⁾) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840), po uzyskaniu pozytywnej opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Białej uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025", stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Białej.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

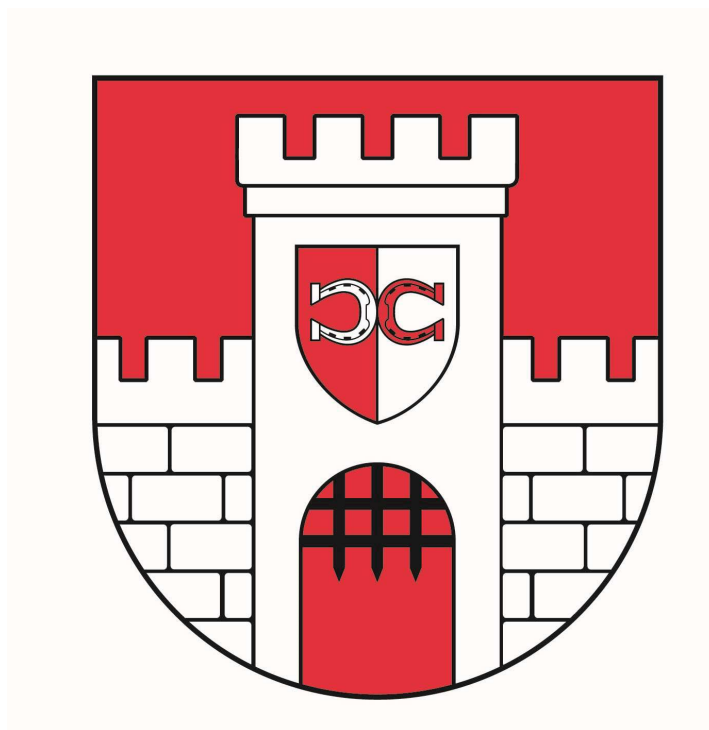
Przewodnicząca Rady

Sabina Gorek

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2022 r. poz. 1005, 1079 i 1561.

Załącznik do uchwały Nr XXX.338.2022
Rady Miejskiej w Białej
z dnia 24 listopada 2022 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BIAŁA NA LATA 2022-2025

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	12
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu	15
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Biała)	18
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy 21	
5.2.1. Charakterystyka gminy Biała	21
5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy	22
5.2.3. Krajobraz kulturowy	31
5.2.3.1. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy	46
5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego	48
5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu gminy Biała wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków	53
5.2.6. Obiekty stanowiące własność gminy	54
5.2.7. Zabytki ruchome	55
5.2.8. Zabytki archeologiczne	59
5.2.9. Dziedzictwo niematerialne	62
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	62
7. Założenia programowe	65
7.1. Cele szczegółowe i działania Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025	65
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	73

9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	73
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	74
11.	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	79
	Załącznik nr I – Wykaz obiektów w gminnej ewidencji zabytków	80
	Załącznik nr II – Wykaz stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków	89
	Spis tabel.....	101
	Spis fotografii	101

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Miejskiej. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.)

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc.

Ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5).

Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na ww. listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) *zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,*
- 2) *elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,*
- 3) *wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 4) *wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 5) *mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 6) *oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 7) *oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 8) *fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 9) *pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,*
- 10) *pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,*
- 11) *map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,*
- 12) *środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,*

13) *innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro*

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej

i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Formę ochrony stanowi także gminna ewidencja zabytków, w której powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. (art. 22. ust. 5).

Ustawa określa także obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4),
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19),

- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 ustawy:

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie.

Nowelizacja ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku wprowadziła zapis, mający na celu ochronę obiektów zabytkowych, co do których zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości, ale decyzja nie jest jeszcze ostateczna: „*od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku*”. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. (Art. 10 a).

W ramach nowelizacji ustawy samorządy wszystkich szczebli otrzymały możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. (Art. 81 ust.1).

Zgodnie z zapisami znowelizowanej ustawy wprowadzone zostały administracyjne kary pieniężne:

Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,*
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,*
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,*
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości*

- podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2021 poz. 1372)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2021 poz. 741)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,

a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2020 poz. 1333 z późn. zm.)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno-budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9). Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2021 poz. 1973)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2021 poz. 1098 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wdaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2021 poz. 1899 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2020 poz. 1057 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2020 poz. 902 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2019 poz. 1479)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164).

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022 – 2025, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (Uchwała Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.)

Główny cel główny Programu 2019–2022 brzmi:

„Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”

Cel Programu będzie realizowany przez następujące cele szczegółowe i kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest istotne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze krajowym nie wykazuje objawów zniszczenia). Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Jako cel główny SRKS wskazała wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Cel główny SRKS realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne:
 - Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
 - Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich:
 - Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
 - Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
 - Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
 - Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
 - Wzmacnianie promocji kultury polskiej za granicą.
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.
 - Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
 - Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych,
 - Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim i regionalnym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego (Uchwała nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 24 kwietnia 2019 r.)

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego (PZPWO) jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu. Aktualne kierunki polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego zostały ustalone w nowym, obowiązującym od 2019 r. PZPWO i obejmują:

- 1) zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego,
- 2) umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego,
- 3) kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Dla realizacji tych kierunków wytypowano następujące zasady i działania je uzupełniające:

1. Poszanowanie dla wartości zasobu kulturowego struktur zurbanizowanych.
2. Podporządkowanie działań inwestycyjnych w historycznych terenach zurbanizowanych i ich otoczeniu, ochronie wartości zasobu i jego ekspozycji.
3. Harmonizowanie zabudowy i zagospodarowania w otoczeniu obiektów zachowanego dziedzictwa kulturowego z cechami architektoniczno-urbanistycznymi tych obiektów.
4. Porządkowanie zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych (eliminowanie obiektów niezgodnych z charakterem obszaru zabytkowego).
5. Zwiększanie dostępności do zabytków dla mieszkańców, turystów i inwestorów.
6. Podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej.

Polityka opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej jest skierowana do obszarów o cennych walorach krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz do dóbr kultury współczesnej, miast i miejscowości z cennymi układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zabytkami, oraz do pozostałych obszarów województwa.

Główne działania w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego winny powinny skupić się na następujących kwestiach:

- kontynuacji rewitalizacji historycznych zespołów staromiejskich i układów wiejskich,
- odnowie zabytkowych zespołów wraz z adaptowaniem do nowych funkcji,
- rozwoju nowych form obszarowej ochrony krajobrazu kulturowego, w tym systemu pomników historii i parków kulturowych.

**Program opieki nad zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020 – 2023
(Uchwała Nr XX/190/2020 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 lipca 2020 r.)**

Program zakłada realizację dwóch celów strategicznych:

CEL STRATEGICZNY I – SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM

CEL STRATEGICZNY II – ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Cele strategiczne dookreślają priorytety i kierunki działań. W ramach poszczególnych kierunków zaproponowano również realizację określonych zadań, powinny one być uwzględniane na etapie realizacji niniejszego Programu opieki.

CEL STRATEGICZNY I – SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM			
PRIORYTET 1	PRIORYTET 2	PRIORYTET 3	PRIORYTET 4
Utrzymanie i poprawa stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego	Badanie, dokumentowanie i monitoring zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego	Ochrona krajobrazu regionu uwzględniającego wartości kulturowe i przyrodnicze	Profesjonalna i nowoczesna ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego
KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:
1 Zachowanie obiektów i zespołów zabytkowych i ich otoczenia w dobrym stanie technicznym i estetycznym	Weryfikacja i uzupełnienia rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków	Wdrażanie narzędzi dedykowanych ochronie krajobrazu kulturowego	Zwiększanie aktywności samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego
2 Systemowe działania na rzecz zabytków stanowiący wyróżnik regionu oraz obiektów zagrożonych	Zwiększanie roli środowisk naukowych w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego	Realizacja świadomej ochrony krajobrazu kulturowego	Rozwój opieki instytucjonalnej nad dziedzictwem kulturowym
3 Działania na rzecz utrzymania tradycyjnej zabudowy oraz stosowania tradycyjnych materiałów i form architektonicznych	Monitorowanie stanu zachowania zabytków ruchomych województwa opolskiego.	Integracja działań ochrony krajobrazu w obszarze dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	Wdrażanie nowoczesnych narzędzi ochrony zabytków
4	Opracowanie listy dóbr kultury współczesnej Opolszczyzny		
CEL STRATEGICZNY II – ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO			
PRIORYTET 1	PRIORYTET 2	PRIORYTET 3	PRIORYTET 4
Zachowanie wielokulturowości regionu oraz tożsamości lokalnej i regionalnej	Rozwijanie współpracy regionalnej i integracji w obszarze dziedzictwa kulturowego	Edukacja na rzecz aktywnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe	Świadome wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu
KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:
1 Wzmacnianie znaczenia dziedzictwa niematerialnego	Rozwijanie współpracy regionalnej w obszarze dziedzictwa kulturowego	Zwiększanie aktywności społecznej w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego	Rozwój oferty spędzania czasu wolnego z oparciem o wartości krajobrazu kulturowego
2 Wspieranie działalności twórców ludowych i rzemieślników	Integracja osób i środowisk związanych z ochroną i opieką nad zabytkami	Opracowanie kompleksowej oferty edukacyjnej dotyczącej dziedzictwa kulturowego	Wspieranie inicjatyw związanych z tworzeniem lokalnych usług i produktów wykorzystujących zasoby materialne i niematerialne dziedzictwa
3 Popularyzacja wielokulturowego dziedzictwa Śląska Opolskiego			Tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego Opolskie 2030 (Uchwała Nr XXXIV/355/2021 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 4 października 2021 roku)

Wizja województwa w perspektywie do 2030 roku brzmi następująco:

Opolskie w 2030 roku to region cenionej jakości życia wynikającej z unikalnego i uniwersalnego łączenia różnorodności: dynamiki i równowagi, nowoczesności i tradycji oraz otwartości i integracji

Cel operacyjny wykazujący spójność z przedmiotowym opracowaniem: CENIONA MARKA REGIONU

W ramach tego celu przewidziane są następujące kierunki działań:

- dbałość o zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego (zintegrowane zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym; popularyzacja wiedzy o regionie i jego mieszkańcach pochodzących z różnych kręgów kulturowych: polskiego, niemieckiego, śląskiego, kresowego, czeskiego i romskiego; propagowanie i kultywowanie tradycji wyróżniających region oraz etosu pracy i solidności; upamiętnianie ważnych wydarzeń z historii regionu; promocja i rozwój dziedzictwa kulinarnego regionu; działania na rzecz zachowania i przystosowania zabytków do nowych funkcji użytkowych, w szczególności służących kulturze, turystyce, edukacji; wsparcie dla stanowienia parków kulturowych);
- budowa wizerunku Zielonego Opolskiego (promowanie: zielonych walorów i produktów regionu, wysokiej jakości życia w połączeniu z rosnącą świadomością ekologiczną mieszkańców, Opolskiego jako słów regionu, koncepcji inteligentnych wsi (tzw. smart villages); wsparcie wykorzystania car-sharingu, hulajnóg i rowerów);
- rozwój silnych produktów turystycznych (wsparcie działań służących tworzeniu nowych oraz wzmacnianiu już istniejących produktów turystycznych; wspieranie działań integrujących produkty turystyczne adresowane do konkretnych grup docelowych);
- nowoczesny marketing regionu (międzyinstytucjonalna współpraca na rzecz skutecznej promocji regionu; wzmacnianie zdolności instytucji i organizacji do wykorzystywania nowoczesnych narzędzi komunikacji; wspieranie działań zwiększających dostęp do informacji o regionie, wydarzeniach i jego walorach; promocja i rozwój innowacyjnych platform usługowych).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Biała)

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025, jest zbieżny z dokumentami gminy o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy oraz zawierającymi ustalenia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, opisanymi poniżej:

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Biała (Uchwała nr XVIII.231.2021 Rady Miejskiej z dnia 26 marca 2021 r.)

Zgodnie z zapisami Studium na terenie gminy zostały wyznaczone strefy:

- Ścisłej ochrony konserwatorskiej - historyczny układ urbanistyczny wraz z zabudową. Teren obejmuje:
 - 1) skarpę wzniesienia średniowiecznego miasta lokacyjnego,
 - 2) historyczny układ ulic i placów wraz z ich przebiegiem, przekrojem, ich historycznymi liniami rozgraniczającymi i nawierzchniami,
 - 3) historyczne zasady podziałów nieruchomości,
 - 4) zabudowę o wartości historycznej lub lokalnej-kulturowej oraz jej formy charakterystyczne dla zabudowy sytuowanej przy poszczególnych traktach ulicznych, w tym układ zabudowy na działce, wysokości budynków, rodzaje dachów i sposób sytuowania ich kalenicy oraz proporcje elewacji frontowej,
 - 5) dominanty przestrzenne,
 - 6) kompozycję zieleni.

- ochrony konserwatorskiej - dla Starego Miasta, zamku w Chrzelicach wraz z otoczeniem, zabudowy robotniczej wsi Łącznik oraz dla układów ruralistycznych wsi: Podgórze, Łącznik i Gostomia. Teren obejmuje:
 - 1) historyczne pozostałości traktów ulicznych układu wsi owalnicy na Starym Mieście, wraz z ich przebiegiem, przekrojami i historycznymi liniami zabudowy,
 - 2) układ zabudowy podzamcza w Chrzelicach, sytuowanej od wschodu i południa wzdłuż drogi okalającej park,
 - 3) przebieg drogi okalającej park w Chrzelicach,
 - 4) historyczne zasady podziałów nieruchomości,
 - 5) zabudowę o wartości historycznej lub lokalnej-kulturowej oraz jej formy charakterystyczne dla zabudowy sytuowanej przy poszczególnych traktach ulicznych, w tym układ zabudowy na działce, wysokości budynków, rodzaje dachów i sposób sytuowania ich kalenicy oraz proporcje elewacji frontowej,
 - 6) kompozycję zieleni.

Wytyczne dotyczące ochrony obszarów zabytkowych w gminie Biała na podstawie zapisów Studium:

Dla obiektów w ewidencji zabytków:

Należy uwzględnić ochronę obiektów budowlanych ujętych w ewidencji zabytków, dla których obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- 1) zachować ich bryłę, kształt i geometrię dachu oraz zastosowane tradycyjne materiały budowlane, utrzymać, a w przypadku zniszczenia odtworzyć historyczny detal architektoniczny,
- 2) zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku,
w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku,
- 3) stosować kolorystykę i materiały nawiązujące do tradycyjnych lokalnych rozwiązań, w tym ceramiczne lub tynkowe pokrycie ścian zewnętrznych; zakazuje się stosowania okładzin ściennych typu „siding”,
- 4) należy stosować historyczny rodzaj pokrycia dachowego (dachówka ceramiczna w kolorze ceglastym lub inne właściwe dla danego obiektu),
- 5) elementy elewacyjne instalacji technicznych należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów.

Dla terenu strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej:

Obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- 1) należy dążyć do zachowania historycznych układów przestrzennych (tj. rozplanowanie dróg, ulic, placów, historycznych zbiorników wodnych, przebieg: linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych, kompozycji historycznej zieleni) oraz poszczególne istniejące elementy tego układu (tj. historyczne nawierzchnie ulic, placów i chodników, historyczne obiekty techniczne, historyczną zabudowę i zieleni),
- 2) należy dążyć do odtworzenia i rewaloryzacji zachowanych fragmentów fos i wałów ziemnych, wzmacniających fortyfikacje miejskie,
- 3) należy dążyć do odsłonięcia i zapewnienia ekspozycji fortyfikacji miejskich z zewnątrz zabytkowego układu urbanistycznego,
- 4) należy stosować na ścianach zewnętrznych i dachach wyłącznie tradycyjne materiały i kolory,
- 5) należy eksponować wzgórze lokacji miasta średniowiecznego oraz jego zagospodarowanie,
- 6) należy stosować naturalne materiały w nawierzchniach historycznych dróg, oznaczonych symbolami na całej ich powierzchni lub fragmentach,
- 7) w przypadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru oraz wpisanych do gminnej ewidencji należy przyznać pierwszeństwo wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym.

Dla terenu strefy ochrony konserwatorskiej:

- 1) należy dążyć do zachowania historycznych układów przestrzennych (tj. rozplanowanie dróg, ulic, placów, historycznych zbiorników wodnych, przebieg: linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych, kompozycji historycznej zieleni) oraz poszczególne istniejące elementy tego układu (tj. historyczne nawierzchnie ulic, placów i chodników, historyczne obiekty techniczne, historyczną zabudowę i zieleni);

- 2) należy stosować na ścianach zewnętrznych i dachach wyłącznie tradycyjne materiały koloru,
- 3) należy stosować naturalne materiały w nawierzchniach historycznych dróg, oznaczonych symbolami na całej ich powierzchni lub fragmentach,
- 4) w przypadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru oraz wpisanych do gminnej ewidencji należy przyznać pierwszeństwo wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewitalizacyjnym.

Lokalny program rewitalizacji miasta Biała do roku 2023 (Uchwała nr XVII.166.2016 Rady Miejskiej w Białej z dnia 29 września 2016 r.)

Wizja miasta Biała po rewitalizacji:

Będzie to miasto rozwijające się w sposób zrównoważony, przy udziale mieszkańców otwartych na zmianę, o kwalifikacjach dostosowanych do lokalnego i regionalnego rynku pracy. Mieszkańcy będą inicjatorami, współrealizatorami i uczestnikami projektów służących poprawie życia. Będą to imprezy o zasięgu zarówno lokalnym jak i dotyczące całej gminy oraz przyjezdnych.

Miejszem centralnym będzie rynek, tętniący życiem, nie blokowanym przez ruch samochodowy, zagospodarowany w sposób dostosowany dla osób starszych.

Miasto przyciągać będzie swoją historią, zamkiem, murami i wieżami obronnymi, tradycyjnym układem miasta (tradycyjne śląskie "wycugi", bramy, spichlerze, kaplice).

Dla wszystkich dostępne będą miejsca spotkań, zarówno w zieleni parków i skwerów jak i na powszechnie dostępnych obiektach sportowo-rekreacyjnych.

Meble miejskie i obiekty małej architektury będą współtworzyły obraz miasta spójny z historią i nowoczesną funkcjonalnością.

Wszędzie będzie można wygodnie dojechać rowerem lub sprawną komunikacją publiczną.

Miasto będzie sprzyjało działalności gospodarczej, zarówno wspomagającej usług publiczne, związanej z usługami i handlem. Natomiast działalność nie związana bezpośrednio z funkcjonowaniem miasta znajdzie swoją lokalizację na przeznaczonych do tego i właściwie przystosowanych terenach inwestycyjnych.

Wspierać będzie działania sprzyjające rozwojowi lokalnego rolnictwa.

CELE SŁUŻĄCE REALIZACJI WIZJI:

- I CEL REWITALIZACJI: AKTYWNA I ZAMOŻNA SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA
- II CEL REWITALIZACJI: NOWOCZESNA INFRASTRUKTURA MIEJSKA
- III CEL REWITALIZACJI: MIASTO PRZYCIĄGA MIESZKAŃCÓW, TURYSTÓW I INWESTORÓW

Do przedsięwzięć służących rewitalizacji spójnych z przedmiotowym opracowaniem zaliczyć można:

- BUDOWA MAŁEJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ
- REWITALIZACJA ZABYTKÓW
- BUDOWA DRÓG ROWEROWYCH
- WYTYCZANIE TRAS REKREACYJNYCH (BIEGI, NORDIC WALKING, NARCIARSTWO BIEGOWE, ROLKARSTWO)
- WYPROMOWANIE MARKI „GMINA BIAŁA”

W strukturze przestrzennej jej obszaru dominują użytki rolne zajmujące około 75% powierzchni oraz lasy występujące na około 18% powierzchni jej obszaru. Podstawową funkcją gospodarczą gminy jest rolnictwo. To jeden z najlepszych pod względem jakości gleb i rozwoju produkcji rolnej obszar województwa opolskiego.

Komunikacja

Przez teren miasta i gminy Biała przebiegają trzy drogi wojewódzkie o numerach 414, 407 i 409. Droga 414 relacji Lubrza – Opole, Nr 407 relacji Nysa – Łącznik oraz Nr 409 relacji Dębina – Strzelce Opolskie. Oprócz w/w dróg wojewódzkich przez teren gminy Biała przebiega sieć dróg powiatowych zamiejskich, powiatowych wewnątrzmiejskich, lokalnych miejskich i gminnych. Sieć wyżej wymienionych dróg przedstawia się następująco:

- drogi powiatowe zamiejskie o łącznej długości 111,246 km, w tym 10,966 km to drogi o nawierzchni tłuczniowej i 7,605 km dróg o nawierzchni gruntowej,
- drogi powiatowe wewnątrzmiejskie o łącznej długości 5,216 km;
- drogi lokalne miejskie o łącznej długości 12,816 km, w tym 11,594 km to drogi o nawierzchni bitumicznej, 48 mb o nawierzchni brukowej, oraz 1,174 km o nawierzchni gruntowej ulepszonej,
- drogi gminne publiczne zamiejskie o łącznej długości 38,070 km, w tym o nawierzchni bitumicznej 6,21 km, o nawierzchni brukowej 4,449 km, o nawierzchni gruntowej 27,411 km.

Zasoby przyrodnicze i obszary chronione

Obszar chronionego krajobrazu „Bory Niemodlińskie”

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje północną część gminy Biała w granicach obrębu ewidencyjnego Chrzelice (obręb leśny Prószków), głównie tereny zwartej kompleksu leśnego z licznymi stawami. Głównym walorem obszaru są lasy będące pozostałością Przesieki Śląskiej, z zachowanymi lasami mieszanymi i liściastymi.

Rezerwat przyrody Jeleni Dwór

Znajduje się on ok. 6 km na północ od miejscowości Chrzelice oraz ok. 1,5 km od przysiółka Jeleni Dwór. Na jego terenie stwierdzono występowanie 75 gatunków roślin naczyniowych oraz 59 gatunków mszaków (mchów i wątrobowców) w tym 13 objętych ochroną (m.in. drabika drzewkowatego, widłozębu kędzierzawego, widłozębu miotłowego, gajnika lśniącego, piórosza pierzastego, fałdownika nastroszonego).

Pomniki przyrody

Na obszarze gminy zlokalizowane są dwa pomniki przyrody obejmujące: pojedynczy okaz cisa pospolitego w lesie koło Chrzelic oraz pojedynczy okaz modrzewia europejskiego w oddziale leśnym 74b na północ od Chrzelic. Cis pospolity ma wysokość 17 m oraz obwód pnia równy 210 cm, a modrzew europejski 35 m wysokości i 351 cm obwodu.

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy

Poniżej przedstawiono historie miasta Biała oraz poszczególnych miejscowości wchodzących w skład gminy Biała.

Biała

Biała to jedno z starszych miast górnośląskich będące na przełomie XII i XIII w. siedzibą kasztelanii. Biała wraz z pobliską Prężyną, były wtedy najbardziej oddalonymi punktami Księstwa Opolskiego w odniesieniu do Moraw. Biała powstała na starym szlaku komunikacyjnym z Nysy do Krakowa. Pierwotna lokacja osady (tzw. Stare Miasto) powstała na 40 łanach pod koniec XII wieku, a w 1225 roku zostało odnotowane istnienie tam kościoła pw. św. Piotra i Pawła. Druga lokacja nastąpiła pod koniec pierwszej połowy XIII w. na pobliskim wzniesieniu, gdzie zbudowano drewnianą siedzibę kasztelanii, otoczoną później murami obronnymi. Już w 1240 roku Biała posiadała tzw. prawo miecza. W roku 1270 w obrębie murów zbudowano nowy kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, a w miejscu drewnianej kasztelanii zakończono budowę murowanego zamku obronnego. Nowy kościół stał się kościołem filialnym Białej (Bela). Biała w następstwie wzmożonej kolonizacji, szczególnie niemieckiej, przybiera w roku 1285 nazwę Zülz. Miastem w okresie od 1273 do 1313 roku rządili kasztelanowie: Tomas von Kamen z Kamienia Śląskiego, Świętopęk oraz rycerz Henryk z Grabiny. Choć już od 1270 roku Biała istnieje jako miasto, prawa miejskie otrzymuje dopiero 29 listopada 1311 roku z nadania Księcia Kazimierza Opolczyka. W Białej prawdopodobnie obowiązywało początkowo prawo flamandzkie, potem średzkie a w końcu wrocławskie. Wsie w pobliżu Białej stosowały tzw. prawo bialskie. Po śmierci księcia Bolesława Opolczyka w 1313 roku księstwo podzielono między trzech jego synów i w ten sposób powstało małe Księstwo Niemodlińskie z trzema powiatami: Niemodlinem, Białą i Głogówkiem. W 1327 roku, 18 lutego Bolko Niemodliński za przykładem innych książąt śląskich złożył hołd królowi czeskiemu Janowi, stając się lennikiem czeskim. Po śmierci księcia Władysława Niemodlińskiego w 1382 roku Księstwo Raciborskie i Księstwo Opolskie, w tym i Biała, przypadła Władysławowi Opolczykowi. W zamku rezydowała w tym czasie Eufemia, wdowa po księciu niemodlińskim, do której Biała należała aż do roku 1386.

W 1428 roku przez Białą przeszły znaczne siły wojsk husyckich kierujących się w stronę Nysy. Doszło wtedy do krwawych potyczek, w których husyci pobili siły biskupie, lecz niedługo sami zostali pokonani. Książę Bolko IV umiera w roku 1437, a następcą zostaje jego syn Bolko V, który w 1451 roku zapisał wiano swojej nowej żonie Jadwidze, córce rycerza Henryka Beessa z Kujaw. W skład tego uposażenia wchodziły zamki, ziemie i ludność Niemodlina, Chrzelic, Ścinawy, Białej i Krapkowic, oraz połowa mienia ruchomego Kujaw, Rostkowic, Gostomi, Zieliny i Raclawiczek. Był to bardzo bogaty zapis, jednak książę Mikołaj I w roku 1453 wyłączył z tego wiana Niemodlin i Białą. Księżna zmarła po roku 1461 roku i do tego czasu zamek w Białej był prawdopodobnie nadal siedzibą księżącą, którą w ich imieniu zarządzał kasztelan Friedrich Schoff. W 1502 i 1503 roku książę Jan Dobry oprócz nadania statutów cechowych tkaczom, krawcom, piekarzom i szewcom, nadał mieszkańcom Białej specjalny przywilej pozwalający na remont zniszczonych murów obronnych.

Po śmierci w 1532 roku ostatniego księcia piastowskiego w Opolu, Śląsk znalazł się w granicach korony czeskiej, którą władali Habsburgowie. Ich panowanie na Śląsku przypada na lata 1532-1792. Biała w owym czasie posiadała dobrze rozwinięty handel i rzemiosło oraz zamek do którego należało

9 wsi: Stare Miasto, Szynowice, Kolnowice, Radostynia, Wasiłowice, Prężyna, Śmicz, Pleśnica i lenno wsi Czyżowice.

Kiedy w 1564 roku Cesarz Ferdynand I nadaje statuty cechowe rzeźnikom, kowalom, ślusarzom, bednarzom, blacharzom i stolarzom, właścicielem Białej, jest Jan Larisch z Ligoty. W tym samym roku w Białej w rodzinie rzemieślniczej urodził się Mateusz Appelles, przyszły sekretarz książęcy i inspektor szkół na dworze książąt oleśnickich. Znany poeta i autor wielu pieśni kościelnych (ewangelickich). Zmarł we Wrocławiu w 1648 roku.

Wielokrotnie miasto trawiły pożary, z czego dwa największe w roku 1544 i 1791. W tym okresie Białą zarządzał m.in. rycerz Paul Raschitz Kosłowski, pan Piechocic i Jamki. W roku 1606 cesarz Maksymilian II sprzedał Białą z dobrami Pruszkowskimi, co wiązało się ze zmianą herbu Białej. Pruszkowscy przyjmowali do miasta Żydów wypędzanych z różnych miast Śląska, bowiem już w 1601 roku cesarz Rudolf wydał dekret zapewniający Żydom prawo stałego pobytu w Białej, a władzom miejskim powierzył stałą opiekę nad nimi.

W czasie wojny trzydziestoletniej Biała została splądrowana przez Jana Hohenzollerna z Karniowa. Wielkie straty w ludziach poniosła Biała podczas szalejącej zarazy w roku 1633 i 1654. W 1701 roku właścicielem Białej oraz Szynowic, Wasiłowic, Śmicza, Prężyny, Otok oraz Kujaw z Raclawicami, Rostkowicami, częścią Gostomi, Wawrzyńcowicami, Szuszlą i Zawadą zostaje Antoni Jerzy Pruszkowski. W połowie XVIII w. król pruski Fryderyk II zaprowadza na Śląsku nowy podział administracyjny, łącząc m.in. kasztelanie bialską, głogówecką i prudnicką w jeden nowy powiat, prudnicki. W 1704 roku w Białej wybucha „wojna piwna” spowodowana zatargiem mieszkańców z mieszkającym na zamku pułkownikiem Johannem Cebullą. Powodem jest nieuregulowana sprzedaż piwa przez tego ostatniego. Po śmierci Antoniego Pruszkowskiego, jego żona Elżbieta popadła w długi i w 1747 roku sprzedała Białą oraz wszystkie dobra za 158000 talarów. Kupcem był Bartłomiej Oderfeldt, wcześniejszy dzierżawca dóbr, który umiera w 1752 roku nie zostawiając testamentu. Po jego śmierci wszystkie te dobra ziemskie w drodze licytacji kupił hr. Rudolf Matuszka z Czech. W tym samym roku w Białej wybudowano w rynku nowy budynek dla władz miasta, określaną jako ratusz. Po śmierci hrabiego Matuszki władzę przejęła jego żona, hrabina Josepha Matuschka, dziedziczka Białej, która zmarła w 1781 roku. Miasto Biała i zamek przeszły w ręce jej nieletniego wnuka hrabiego Josefa Matuschka. Po kolejnym wielkim pożarze w 1793 roku w mieście zaczęto budować murowane budynki.

Okres po śmierci hrabiny Josephy, okazał się dla Białej bardzo pomyślny. Miasto wówczas liczyło 2020 mieszkańców w tym 961 chrześcijan i 1061 Żydów. Ci ostatni utrzymywali stosunki handlowe z Wrocławiem, Jarosławiem, Krakowem, Raciborzem i innymi miastami. Handlowano różnego rodzaju tkaninami, jedwabiami, koronkami, wełną, woskiem, miodem i innymi towarami. Handel na szeroką skalę przynosi bogactwo. Żydzi znajdujący dobre warunki do swego rozwoju nazwali Białą po hebrajsku „Macum Cadik”, co oznacza „Miasto Sprawiedliwych”. W 1791 roku wybudowano nową cegielnię i odbudowano ratusz. W tym okresie Biała słynie jako znany ośrodek koronkarstwa.

Ostatni właściciel Białej z rodu Matuszków – Antoni, w czerwcu 1841 roku sprzedał swoje dobra rotmistrzowi saksońskiemu Ferdynandowi Rudolfowi von Gersdorfowi i szambelanowi Karlowi von

Gersdorfowi. Obaj kupcy to przedstawiciele rodu wywodzącego się z rycerstwa burgundzkiego znanego już w XI wieku.

W tym samym roku sprzedają oni jednak majątki ziemskie ziemianom, a zamek i kawałek gruntu kupił niejaki Müller. Wkrótce po tych podziałach posiadłość została skreślona w księgach wieczystych jako majątek szlachecki. W 1844 roku właścicielem młyna wodnego w Białej był Karol von Czarnetzki, potomek szlachty pochodzącej z Polski, z Księstwa Siewierskiego.

Po całkowitym podziale dziedzictwa w 1872 roku zamek kupiło miasto. Począwszy od 1875 roku zamek wykorzystywano na cele oświatowe. Tu mieściło się seminarium nauczycielskie do 1925 roku, następnie szkoła przygotowawcza dla dziewcząt, a po niej gimnazjum miejskie. W tym samym roku Biała obchodziła jubileusz 700-lecia istnienia.

W czasie drugiej wojny światowej została w Białej spalona wschodnia pierzeja Rynku z Ratuszem. Po drugiej wojnie Biała znalazła się w granicach państwa polskiego. W roku 1946 w zamku powstało gimnazjum, szkoła podstawowa, potem liceum ogólnokształcące, a w roku 1987 ta zabytkowa budowla została własnością Mody Polskiej. Do dnia dzisiejszego było jeszcze kilku właścicieli zamku.

Po wojnie zbudowano w Białej osiedla: 1000-lecia i 40-lecia, odbudowano zniszczony rynek. W 1980 roku zbudowano nowy gmach szkolny, w którym obecnie mieszczą się przedszkole, szkoła podstawowa oraz gimnazjum.

Z początkiem XXI wieku rozwija się prężnie prywatna sieć handlowa, a sama Biała nabiera cech miast zachodnioeuropejskich.

Browiniec Polski

Wieś notowana w 1374 roku jako Profencz. Odnotowana w urbarzu z 1534 roku jako własność feudała. We wsi znajduje się kapliczka przydrożna z XVII wieku oraz stare zabudowania folwarku. Rolnicy osiągają wysokie plony pszenicy, buraków cukrowych i rzepaku. Są to gospodarstwa o wysokiej produkcji i wysokiej obsadzie zwierząt.

Brzeźnica

Wieś odnotowana w dokumencie z 1384 roku jako Bresnicz. W średniowieczu składała się już z małej osady i folwarku. Od XVI wieku należała do chrzelickiego majątku. Mieściła się w niej hodowla owiec. W 1884 roku wybudowano we wsi szkołę katolicką. Obecnie Brzeźnica geodezyjnie połączona jest z Górką Prudnicką; Gospodarstwa są rozdrobnione. Uprawia się pszenicę, pszenżyto, ziemniaki, mało buraka cukrowego ze względu na niską klasę gleby. Wieś liczy 242 mieszkańców. Wieś posiada herb. Obok budynku nr 35 można zobaczyć dobrze zachowany kamienny krzyż.

Chrzelice

Wieś powstała w drugiej połowie XIII wieku, pierwsza zapis o wsi Chrzelicz z 1316 roku. Do dziś zachowany historyczny układ przestrzenny, na który składa się późniejsza, XV - wieczna wieś kmiecia oraz średniowieczny zamek obronny, otoczony fosami. W średniowieczu prawdopodobnie siedziba templariuszy (1306). Zamek przebudowany w XVII na barokowy pałac. Ponownie przebudowany na początku XIX w. i otoczony pięknym parkiem krajobrazowym z okazami starodrzewia. Obecnie ruiny.

Chrzelice od początków swego istnienia były centrum majątku ziemskiego z okolicznymi wsiami, przechodząc przez ręce kilku rodów szlacheckich. Wieś posiada herb.

Z zabytków m.in. kapliczka z 1774 roku, figura św. Floriana i św. Nepomucena, kilka budynków z początków XIX w.

Czartowice

Wieś (Fichtenwalde, Schartowitz) powstała na początku XV wieku. Prawdopodobnie nazwa wsi wywodzi się od słów Czart, Czartek. Z nazwą wsi związany jest także pobliski lasek zwany Czartowickim Lasem. W 1445 roku Czartowice zostają sprzedane nowemu właścicielowi. Transakcja odbywa się w Strzelcach Opolskich a świadkiem jest Piotr Bodzanowski, szlachcic ze starego górnośląskiego rodu.

Na przełomie XVII i XVIII w. Czartowice wraz z kilkoma innymi majątkami (Moszna, Ogiernicze i Wierzch) otrzymuje Paweł Reinhard Bayern, szlachcic rodu wywodzącego się z Brandenburgii. Zmarł on w 1715 roku jako członek rady Księstwa Opawsko - Karniowskiego i sędzieja ziemski karniowski.

W 1880 roku na Czartowice składały się jakby dwie osobne części osady – Czartowice Górne (Ober Czartowitz) oraz Czartowice Dolne (Nieder Czartowitz) należące do parafii Kujawy.

Dębina

Przysiółek Dębina położony jest w odległości 1,5 km na południowy-wschód od Łącznika. Osada powstała ok. 1760 roku, w miejscu zwanym w średniowieczu Żabiogura w pobliżu niewielkiego, dębowego lasu. W połowie XVIII w. mieściły się tam piece do wypalania cegły i dachówek. Pierwsze zapisy (Klein Eichen, Dambine) z 1784 roku. Zabudowa wsi usytuowana jest wzdłuż drogi krajowej relacji Opole - Prudnik. Z zabytków można zobaczyć XIX - wieczny słup-dzwonnicę oraz nieczynny już dworzec kolejowy z 1896 roku oraz linię kolejową łączącą Prudnik z Gogolinem.

Frażki

Mała kolonia będąca obecnie przysiółkiem Pogórza, położona nad rzeczką Weronką (fragment Potoku Piechocickiego), lewym dopływem rzeki Biała. Jej historia sięga końca XVII wieku. Pierwszy zapis pochodzi z 1679 roku (Ex villa Frontzky 1679, Frontzke 1743, Fronzke 1784). Zamieszkiwało ją w połowie XVIII wieku ośmiu zagrodników i sześciu gospodarzy. Dzisiaj wieś liczy 90 mieszkańców.

Nazwa kolonii wywodzi się od łacińskiego imienia Franciscus (niem. Frank, pol. Franciszek). Niemieckim odpowiednikiem tego imienia jest imię Franz, spolszczone na. Frańcek.

Na terenie wsi pozostałości po starym grodzisku. Kilka legend wspomina o znajdującym się w tym miejscu starym zamku. Inna legenda umiejscawia ten zamek na miejscu zwanym Zock. Według przekazów, w miejscu tym rozegrał się dramat pojedynku dwóch szlachciców. Jednym z nich był hrabia Fronzki, który tu właśnie zginął, pokonany przez hrabiego z Fridlantu (obecnie Korfantów). W miejscu tym stanął później kamienny krzyż pokutny z napisem AVK NAKIVS VPRUNSKA 1610.

Gostomia

Nazwa pochodzi od nazwiska lub imienia Gostom. Imię to nosił czeski rycerz, prawdopodobnie właściciel wsi z początku XIII wieku. Pierwsze źródła pisane o istnieniu wsi pochodzą z 1233 roku (Gostoma). Gostomia prawdopodobnie w latach 1430 –1440 była własnością rodu Bees.

Najstarszą budowlą jest kościół parafialny pod Wezwaniem Anioła Stróża, wzmiankowany już w 1335 roku (Gastovia). Przebudowano go w 1778 roku, a wieżę dobudowano w 1830 roku.

Obiekt bez wyraźnych cech stylowych. W prezbiterium sklepienie kolebkowe z lunetami. Na dachu chorągiewka z 1716 roku.

Górka Prudnicka

Najmłodsza wieś w gminie, założona w pierwszej połowie XIX wieku. Pierwszy zapis pochodzi dopiero z 1845 roku (Ernestinenberg). Wieś posiada herb. Kiedyś miejsce handlu drzewem, a wieś była kolonią robotników. Istniała także we wsi stara karczma. Na obrzeżach jeszcze do niedawna stał wiatrak w kształcie wieży. We wsi znajduje się kapliczka-dzwonnica zbudowana w 1850 roku, murowana, otynkowana, prostokątna. Wewnątrz sklepienie żaglaste. Obecnie kapliczka kryta blachą, wewnątrz rzeźba św. Jana Nepomucena i obraz św. Barbary.

Grabina

Wieś założona w połowie XIII w. Nazwa najprawdopodobniej wywodzi się od lasu grabowego. Pierwsza wzmianka z roku 1279 informuje nas o rycerzu Henryku z Grabiny. Już w 1845 roku we wsi funkcjonuje szkoła, a od 1885 roku istnieje tam klasztor połączony ze szpitalem. Wieś posiada zabytkowy kościół pod Wezwaniem Matki Boskiej Szkapleżnej oraz Dom Pomocy Społecznej prowadzony przez siostry Elżbietanki. Przed wojną oprócz starej niemieckiej szkoły podstawowej, była tu do 1939 roku prywatna szkoła polska.

Józefów

Wieś założona w I połowie XVIII wieku na karczowisku. Pierwsza informacja o wsi pochodzi z roku 1784 (Josefsgrund), z tzw. okresu kolonizacji fryderjańskiej. Do wsi należy także mała kolonia zwana Józefówek (Neuhof). Z zabytków stara kaplica przerobiona w latach 90. na mały kościółek oraz w wiosce stary budynek szkoły podstawowej.

Kolnowice

Jedna z najstarszych wsi gminy Biąta. Wzmianka o jej istnieniu w źródłach pisanych pochodzi z 1235 roku (In villa Collini). Kościół w stylu gotyckim pochodzi z XIX w. Pomimo wiekowej historii w miejscowości tej brak jest zabytków. Do wsi należy także mały przysiółek Kolnowice-Kokot zamieszkały przez 10 osób. Stosunkowo dobre gleby sprzyjają różnym działaniom produkcji rolniczej.

Krobusz

Niewielka, typowo rolnicza wieś, licząca obecnie 353 mieszkańców. Pierwszy zapis o wsi (villa Krobusz) został odnotowany w roku 1679. W latach 90. XX wieku mieszkańcy przebudowali kaplicę na kościół.

Laskowiec

Jedna z najmłodszych osad w gminie Biała powstała na początku XIX wieku. Zapis o niej pojawił się dopiero w 1830 roku jako Haselvorwerk. Wieś dawniej znana pod nazwą Orzechowo, położona jest na zachodniej granicy gminy. Nazwa prawdopodobnie od nazwiska Hasel (Folwark Hasela) chociaż nie wyklucza się pochodzenia od słowa leszczyna (die Hasel) – leszczynowy lasek, zagajnik. Zabytki to dzwonek wiejski na krzyżaku oraz cmentarzyk ewangelicki.

Ligota Bialska

Pierwsza wzmianka o Ligocie pochodzi z roku 1383 (Elgoth, Ligota). Następny zapis występuje w dokumentach biskupstwa wrocławskiego, gdzie Ligota odnotowana jest w 1447 roku jako parafia. W 1564 roku Jan Larisch z Ligoty jest właścicielem Ligoty Bialskiej i Białej. Kościół wzmiankowany w rejestrze świętopietrza z tego okresu znajdował się na starym cmentarzu. W 1863 roku Ligota staje się nową parafią, do której należą Otoki, Górka, Grabina, Radostynia. W 1909 roku obok starego kościoła powstaje nowy, murowany neogotycki pod Wezwaniem św. Stanisława. W świątyni tej znajdują się witraże według kartonu znanego artysty z Krakowa Włodzimierza Tetmajera. Organy ze starego kościoła znajdują się w Grabinie, a figury w kaplicy w Otokach.

Łącznik

Największa wieś gminy Biała. Wieś kościelna, z uwagi na umiejscowienie w niej bardzo starej parafii, o której wzmianki pochodzą z początków XIV wieku (1335 r) podległej już wtedy pod Prószków i panów z Prószkowa. Sama wieś założona prawdopodobnie pod koniec drugiej połowy XIII wieku. Położona jest w północnej części obszaru na skrzyżowaniu dróg krajowych relacji Opole - Prudnik oraz Nysa - Korfantów - Krapkowice. W Łączniku funkcjonowała kiedyś duża kuźnia oraz młyn. Na początku XVIII wieku, w 1718 r. został rozebrany stary kościół, a w jego miejsce w 1723 r. został zbudowany nowy. W kościele można podziwiać freski z 1760 r. oraz olejny obraz św. Walentego z początku XVII wieku. W wiosce funkcjonowały trzy karczmy oraz posterunek żandarmerii. Na dobre zaczęła już działać fabryka z 1895 roku.

Miłowice

Jedna ze starszych osad w gminie. Pod nazwą Milovan odnotowana w dokumentach z 1319 roku. Godne zainteresowania w tej wsi są wiejska kaplica oraz zabudowania gospodarcze w pruskim murze. Ogólna powierzchnia gruntów wynosi 310,4 ha, w tym użytki rolne zajmują 290,0 ha. Uprawia się tu pszenicę, rzepak i buraki cukrowe.

Mokra

Jako osada o nazwie Mockra, notowana w 1384 roku. Nazwa wywodząca się z mokrego terenu. Miejscowość składała się z folwarku i wsi. Posiadała młyn wodny oraz tartak. W wieku XIX specjalistyczna uprawa pszenicy i rzepaku. Należała do majątku chrzelickiego. We wsi znajduje się budynek szkolny z elementami muru pruskiego, mały kościółek (wewnątrz obraz Matki Boskiej malowany na blasze).

Nowa Wieś Prudnicka

Powstała w 1300 r. (Nova Villa) jako osada należąca do folwarku. Nowa Wieś Prudnicka położona w zachodniej części obszaru gminy Biała, licząca zaledwie 213 mieszkańców, usytuowana przy drodze wojewódzkiej relacji Krobusz - Głogówek. Ciekawsze obiekty to: kapliczka przy ul. Wiejskiej oraz budynek dawnej szkoły. Wieś o funkcji rolniczej posiada elementarne wyposażenie w usługi.

Ogiernicze

Istnienie osady stwierdzono we wczesnym średniowieczu. Pierwsze źródła pisane o wsi pochodzą z 1679 roku (ex villa Logewnice). Atrakcyjność sąsiedztwa tego terenu wzmacniają funkcjonujące w zabytkowym zamku w Mosznej, oddalonej zaledwie o 1 km, sanatorium, stadnina koni z terenami hipicznymi oraz rozległe tereny rekreacyjne parku krajobrazowego i rezerwatu przyrody.

Olbrachcice

Wieś założona prawdopodobnie już w połowie XIV w. Pierwszy zapis o osadzie Olbrechtsdorf pojawił się w 1388 roku. W 1482 roku właścicielami wsi są przedstawiciele rodu Colmas, ojciec Mikołaj i syn Wacław. Następnym właścicielem wsi w połowie XVI w. to zmarły w 1572 roku Jerzy von Fuellstein. Jego żoną była Barbara, siostra Stefana von Wbrna. W drugiej połowie XVII w (1613-1618) wsią zarządzał Jan Krzysztof Waldstein, uczestnik buntu szlachty. Uwięziony zmarł w 1629 roku. Do 1813 roku wieś poprzez nadanie należała do klasztoru Paulinów w Mochowie-Paulinach. Zapis w języku polskim o budowie i poświęceniu w 1861 roku kościoła znajduje się na ścianie prezbiterium tej świątyni. Kapliczka z pierwszej połowy XIX wieku, murowana, otynkowana, kwadratowa, wewnątrz rzeźba ludowa św. Jana Nepomucena.

Otoki

Wieś na uboczu dzisiejszych głównych szlaków, założona w drugiej połowie XIV w. Zapis o osadzie (Ottak, Eichak) pochodzi już z roku 1383. W tymże roku po podziale księstwa, wieś należała do kasztelanii niemodlińskiej. Pod koniec XV w. właścicielem wsi Jan Colmas, przedstawiciel mało znanego rodu rycerskiego z XIII w. Kiedyś we wsi funkcjonowała jednoklasowa szkoła, dwie karczmy i kuźnia. Dzisiaj warto odwiedzić mały kościółek przerobiony wiele lat temu z kaplicy przydrożnej w czynnie społecznym przez mieszkańców wsi.

Pogórze

Miejscowość założona prawdopodobnie w początkach pierwszej połowy XIV wieku, a pierwsze pisemne wzmianki pochodzą z roku 1384. Dzisiaj w Pogórze świadectwem minionych czasów jest kapliczka, dzwonnica z 1861 roku, stojąca na skrzyżowaniu dróg Łącznik - Sowin - Biała, oraz dwa budynki szkolne z roku 1828 i 1905. Kilkadziesiąt metrów za kapliczką, przy drodze do Białej, można było jeszcze do końca 2003 roku zobaczyć ruiny chałupy krytej słomianą strzechą z początków XIX wieku. Sołectwo uznawane za jedno z większych w gminie Biała. Wraz z przysiółkiem Frącki, wzmiankowanym już w XVI wieku, liczy 1115,7 ha.

Prężyna

Wieś wzmiankowana już w 1222 roku pod nazwą Pransinam. Prawdopodobnie mieściła się w niej siedziba templariuszy. Pierwszy kościół pod wezwaniem św. Piotra Apostoła ufundował w roku 1233 biskup wrocławski Tomasz I. Później kościół otrzymał imię św. Jakuba i należał do dekanatu we Wrocławiu. W tym okresie Prężyna była własnością rycerza Jana Syboty. We wsi oprócz kościoła, warto zobaczyć nagrobek ks. Lubczyka, kapliczkę cmentarną z rzeźbą św. J. Nepomucena oraz 12 murowanych kapliczek i 8 krzyży. Wysoka klasa gleb pozwala na osiągnięcie wysokich plonów z upraw polowych, a co za tym idzie i wysokiej hodowli.

Radostynia

Powstała na początku XVI w. Po raz pierwszy w dokumentach pojawia się jako osada Radostina w 1531 roku. Do dziś zachowała historyczny układ ruralistyczny, na który składa się wieś kmiecia oraz zespół pałacowo-parkowy. W średniowieczu wieś podlegała majątkowi Chrzelice. Posiadała duży folwark w którym w XIX i XX wieku zamieszkiwał naczelnik Heller, dzierżawca całego majątku chrzelickiego. Wieś posiada herb. Radostynia to wieś położona nad rzeką Biała, w centralnej części obszaru gminy.

Rostkowice

Wieś powstała w połowie XV w. Pierwsza pisemna wzmianka o osadzie Rostkowicze pochodzi z roku 1467. Jedyne zabytek to dom pod nr 32 zbudowany w XVIII wieku. Odnowiony częściowo, przekształcony w XX wieku, kryty łupkiem.

Wysoki wskaźnik bonitacji gleb pozwala na uprawę dochodowych upraw polowych i uzyskanie plonów. Dobrze rozwinięta jest hodowla.

Solec

Pierwsza wzmianka o wsi (Solec – Altzülz) odnotowana wraz ze wzmiankowaniem istnienia Kościoła Parafialnego p.w. św. Jana Chrzyciela w Starym Solcu (Alt Solcz), nad którym książę opolski Bolesław w dniu 16 maja 1285 r nadał prawo patronatu joannitom w Łosiowie. W 1528 stary kościół zostaje przebudowany. Obecny, murowany neobarokowy z 1904 roku z wspinałymi niedawno odnowionymi freskami.

Śmicz

Jedna ze starszych wsi w gminie. W źródłach pisanych pojawia się w roku 1233, kiedy to wrocławski biskup Wawrzyniec włącza wieś Snagiż – Śmicz do parafii Kościoła Mariackiego w Kazimierzu. W 1333 wzmiankowany już jest kościół parafialny pod wezwaniem św. Katarzyny Aleksandryjskiej. W 1371 roku prawdopodobnie rycerz ze Śmicza, niejaki Henczke Barold de Smecz występuje w dokumentach księcia Bolesława opolskiego.

Wasiłowice

Wieś z początków XVI w. wspomniana w urbarzu z 1531 roku. Do zabytków tej wsi zaliczyć należy kapliczkę - dzwonnice stojącą na rozwidleniu dróg przy budynku szkolnym.

Wilków

Pomimo odkryć na terenie Wilkowa osady ludności kultury przeworskiej z młodszego okresu wpływów rzymskich, udokumentowana nazwa wsi wraz z datą pochodzi dopiero z początku XVI wieku (Wilkow 1531, Wiklauw 1534, Wilkuow 1571). Najprawdopodobniej wieś została założona pod koniec XV wieku. W 1571 roku sołtysem Wilkowa, zamieszkałego w tym okresie przez ok. 15 rodzin jest niejaki Krzysztof (Christof). Pod koniec XVIII w. wieś zamieszkała przez 159 osób (m.in. 20 kmieci i 7 chałupników) podlega leżącemu nieopodal klasztorowi Paulinów. W latach 1768-1789 sołtysem Wilkowa był Michael Chrzęszcz, bliski krewny ks. Johanesa Chrzęszcza, znanego autora wielu opracowań na temat Górnego Śląska, urodzonego w pobliskim Mionowie.

Żabnik

Mała kolonia będąca obecnie przysiółkiem wsi Krobusz powstała w drugiej połowie XVIII w. Pierwsza pisemna wzmianka o wsi Zabnick pochodzi z roku 1784. Założona została ona w miejscu graniczącym z terenem nazywanym w średniowieczu Żabiogura.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najlepiej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Historyczne układy urbanistyczne, układy ruralistyczne

Układ urbanistyczny miasta Biała (Wpis do rejestru zabytków 196/57 z 22.09.1957 N/78 z 23.10.1954)

Układ miasta średniowiecznego, lokowanego na miejscu warownego grodu kasztelańskiego. Plan miasta jest regularny. Centralne miejsce zajmuje prostokątny rynek wytyczony na osi północ-południe, usytuowany na pierwotnym szlaku handlowym Opole - Prudnik. Główne ulice wychodzą z dłuższych boków i zbiegają się owalnicowo za północnym i południowym bokiem zabudowy przyrynkowej. Pierwotnie miasto posiadało 10 bloków zabudowy przyrynkowej (po cztery na dłuższym boku rynku i jednym na krótszym) oraz jeden blok śródrynkowy. Zwartą kwartalną zabudowę obiegały wrzecionowato wygięte ulice, równoległe do murów obronnych miasta, które wybudowano w XIV wieku wraz z dwoma bramami wjazdowymi: Nyską i Prudnicką. Do dzisiaj zachowała się ta ostatnia. W średniowiecznym układzie przestrzennym miasta dominuje zamek usytuowany za północnym kwartałem zabudowy przyrynkowej. W północno - zachodnim narożniku rynku usytuowano Kościół.

W układzie urbanistycznym starego miasta na uwagę zasługują zabytkowe kamienice, również wpisane do rejestru zabytków województwa opolskiego:

- domy mieszkalne, pierzeja zachodnia Rynku,
- dom mieszkalny, Rynek 14,
- dom mieszkalny, Rynek 15,

- dom mieszkalny, Rynek 17,
- dom mieszkalny, Rynek 20.

Fotografia 1. Widok na zachodnią pierzeję Rynku w Białej.

Fotografia 2. Zabytkowe kamienice zlokalizowane w Białej – ul. 1 Maja 18, Rynek 12, Rynek 24.

Układ ruralistyczny Chrzelic

Opis: układu ruralistycznego miejscowości Chrzelice:

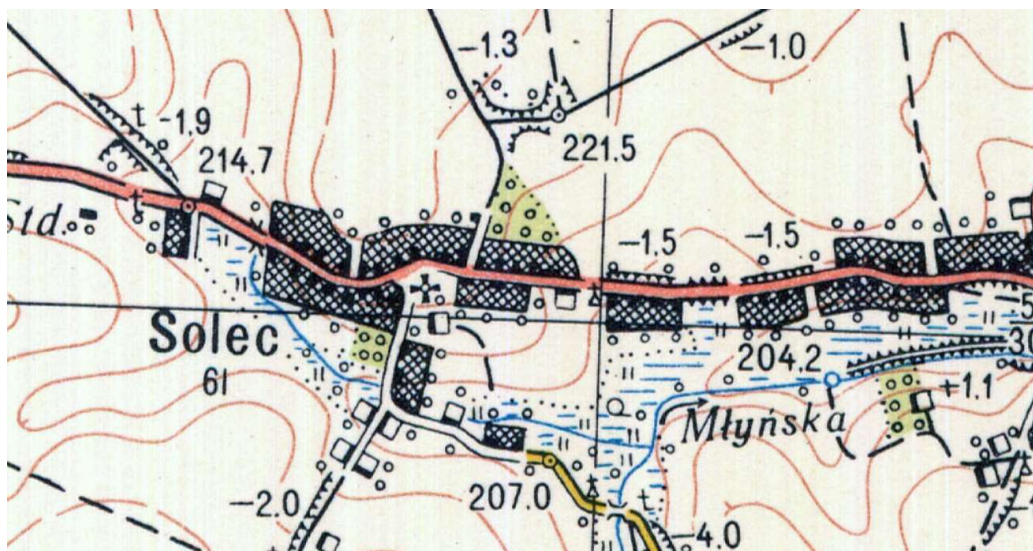
- układ wielodrożny; w głównej części wsi dominanta w formie kaplicy; fragmenty zabudowy o czytelnym układzie ulicowym z regularną zabudową szczytową;
- historyczne zagrody na wąskich działkach o kształcie przeważnie wydłużonym;
- budynki mieszkalne z przodu działki, w głębi stodoły przylegające pod kątem prostym, ścianą szczytową do budynku mieszkalnego;
- historycznie symetryczny podział elewacji przylegającej do drogi;
- okna pionowe, o podziale równomiernym na 6 lub na 4 części w proporcji 2/3 do 1/3;
- detal ozdobny na elewacji: opaski okienne wokół otworów okiennych i drzwiowych (w zabudowaniach gospodarczych zachowane są często opaski z cegły), gzymsy podokapowe, na osi wnęki z kapliczkami;
- między budynkami mieszkalnymi, a drogą pas ogródków ozdobnych, z boku niewielkie warzywniki, w zagrodach pojedyncze drzewa owocowe;
- ogrodzenia o wys. ok. 1,2 - 1,6 m, ażurowe, historyczne ze sztachet drewnianych na betonowych słupkach lub z siatki metalowej z ozdobnymi ramami furtek i bram;
- zachowany fragment nawierzchni z bruku kamiennego;
- zachowane fragmenty historycznej ekspozycji stodół od strony wschodniej;

Układ ruralistyczny Chrzelice jest objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Układ ruralistyczny miejscowości Solec

Opis: układu ruralistycznego miejscowości Chrzelice:

- układ wielodrożny; w głównej części wsi dominanta w formie kaplicy; fragmenty zabudowy o czytelnym układzie ulicowym z regularną zabudową szczytową;
- historyczne zagrody na wąskich działkach o kształcie przeważnie wydłużonym;
- budynki mieszkalne z przodu działki, w głębi stodoły przylegające pod kątem prostym, ścianą szczytową do budynku mieszkalnego;
- zachowane fragmenty historycznej ekspozycji stodół od strony wschodniej.

Rysunek 2. Fragment mapy przedstawiającej układ ruralistyczny miejscowości Solec.

Pozostałe układy przestrzenne miejscowości z terenu gminy Biała nie wykazują cech zabytkowych, które kwalifikowałyby je do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków.

Fortyfikacje miejskie wraz z bramą Nyską

Mury wzniesiono z cegły o wymiarach 27x9x14 w technice opus emplectum. W podmurówce i w wypełnieniu wnętrza muru użyto kamienia polnego. Lico ceglane w wątku gotyckim. Grubość muru wynosi do 1,2 m, wysokość zachowanych partii sięga średnio ok. 3,5 m. Ślad po oparciu muru na Wieży Więziennej wskazuje, że pierwotna wysokość muru wynosiła ok. 4,5 m.

Odległość między basztami wynosi średnio ok. 50 m.

Mury miejskie wzniesiono na rzucie nieregularnego owalu, wydłużonego na osi NE-SW. Z murów, które pierwotnie miały zapewne charakter ciągły, zachowało się 12 fragmentów. Brak murów wzdłuż ul. Opolskiej.

W zachowanych fragmentach o łącznej dł. ok. 593 m, znajduje się 9 otwartych, wysuniętych na zewnątrz baszt: 8 półkolistych i 1 na planie prostokąta. Baszty rozmieszczone są nieregularnie: w odcinku wschodnim (A) są 3 baszty, w części północno-zachodniej (ode. I-K) 6.

Nieznana jest ich pierwotna liczba. W południowej części jest Wieża Więzienna, do której od wschodu przylegał budynek bramny.

Linia murów przerwana jest otwartymi basztami. Zachowało się, w nieregularnych odstępach, 9 otwartych baszt: 8 półokrągłych i 1 prostokątna. Do miasta prowadziły 2 bramy - obie widoczne na planie z 1811 r. Mury wzmocnione były dodatkowo wałem i fosą.

Mury miejskie w złym stanie technicznym. Postępująca destrukcja spowodowana jest penetracją coraz głębszych warstw przez wodę opadową i gruntową.

Fotografia 3. Widok na jedną z baszt oraz zachodnią część murów fortyfikacji miejskich.

Brama nyska (Wpis do Rejestru Zabytków 579/59 z 1.07.1959 oraz 545/59 z 19.02.1959)

Wieża została wzniesiona jako część systemu murowanych obwarowań miejskich, który na pocz. XV w. zastąpił umocnienia drewniano-ziemne. Składał się on z pierścienia ceglano-muru z basztami łupinowymi oraz dwóch bram: pn. Nyskiej i pd. Prudnickiej, z przyległą kwadratową wieżą, a także wału i fosy. Wieża - wówczas w linii obwarowań, a od XIX w. wolnostojąca - pełniła funkcję obserwacyjną, aresztu oraz zbrojowni. W 1745 r., gdy zawaliły się zewnętrzne drewniane schody prowadzące na górne kondygnacje, ta część wieży przestała być użytkowana.

Wieża znajduje się w pd. części Białej, przy drodze w stronę Prudnika. Dawniej sprzężona z bramą i kurtyną murów miejskich, dziś jest obiektem wolnostojącym. Murowana z cegły na podmurówce z kamienia polnego, na planie kwadratu, pięciokondygnacyjna, zwieńczona jest czworobocznym dachem iglicowym krytym gontem. Elewacje grubych na ponad 2 m murów o ceglany licu w wątku gotyckim zwieńczone są łukowymi tynkowanymi blendami i fryzem arkadkowym. Na dwóch kondygnacjach znajdują się wąskie okienka. Otwór w ścianie zach. jest większy - przypuszczalnie nim prowadziły schody do magazynu broni. Mury noszą ślady licznych napraw i przekształceń.

Obiekt w ogólnym dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fotografia 4. Widok na Bramę Nyską w Białej.

Zamki

Zamek w Białej

Obecny murowany zamek wzniesiony został w stylu renesansowym prawdopodobnie z inicjatywy opolskiej linii Piastów przed 1532 rokiem. Od 1564 roku należał do Prószkowskich, najpierw jako zastaw, a od 1606 roku jako ich własność. W 1747 roku wdowa po Antonim Prószkowskim sprzedała zamek i posiadłości Bartłomiejowi Oderfeldowi, a po dziewięciu latach znalazł się w rękach Rudolfa Matuschka z Czech. Kolejnym właścicielem był od 1841 roku Ferdynand Rudolf von Gersdorff.

W 1872 roku zamek stał się własnością miasta i od 1878 roku przez kolejne półwiecze przeznaczony był na cele oświatowe mieszcząc seminarium nauczycielskie.

Po II wojnie światowej wykorzystywany był na magazyny przedsiębiorstwa Moda Polska, a od końca XX wieku nie jest użytkowany.

Zamek położony jest w pn.-wsch. części miasta, od zach. zachowany jest fragment dawnego muru miejskiego. Dwukondygnacyjna, nakryta wysokim dwuspadowym dachem budowla założona jest na planie litery T. Starsza, wsch. część od strony niewielkiego dziedzińca ma elewacje ze ślepymi arkadami. Dostawione później skrzydło zach. jest dłuższe od wsch. i zakończone wieżą z baniastym hełmem z latarnią. Główne wejście prowadzi przez kolumnowy portyk w skrzydle zachodnim. Elewacje o regularnych podziałach częściowo zachowały dawny wystrój architektoniczny: wolutowe szczyty od pd., obramienia okienne. Wnętrza w układzie jednotraktowym są przesklepione w przyziemiu i nakryte stropami na piętrze.

Fotografia 5. Widok na Zamek w Białej od strony południowo – wschodniej.

Zamek w Chrzelicach (ruina)

Pierwsza wzmianka o zamku murowanym pochodzi z 1380 r. przy okazji transakcji między Henrykiem Niemodlińskim a Peterem Heidenreichem dotyczącej ziemi w pobliżu kościoła w Starym Mieście koło Białej. Pierwszym i najbardziej dominującym elementem założenia była cylindryczna wieża wzniesiona w pierwszej połowie XIV w. W 1532 roku przeszedł z rąk książąt opolskich w posiadanie śląskich rodów rycerskich, w 1559 został własnością Wenzla Posadowskiego, a następnie należał do rodu Pruszkowskich (von Proskau). W roku 1605 powstał projekt przebudowy fortyfikacji wokół zamku autorstwa Hansa Schneider von Lindau, ale nie został on zrealizowany. W XVII w. przeszedł on

przebudowę na barokowy pałac. Od 1769 roku majątek wszedł w posiadanie państwa pruskiego, a w XIX w. dzierżawiła go rodzina Hellerów. Do 1945 roku był własnością Tiele-Wincklerów z Mosznej.

Z dawnego zamku zachowały się ceglane, tynkowane mury wzniesione na sklepionych gotyckich piwnicach. Istnieje część ścian działowych, lecz niestety większość sklepień wewnątrz budynku jest zawalona. Wskutek dewastacji nie zachowało się zbyt wiele detali architektonicznych jedynie fragmenty gzymsów, obramienia okien i pilastry w środkowej części frontowej fasady.

Fotografia 6. Widok na ruiny Zamku w Chrzelicach.

Architektura sakralna

Na terenie gminy Biała znajduje się wiele obiektów sakralnych, w różnych miejscowościach gminy. Zdecydowana większość obiektów jest w dobrym stanie technicznym.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Białej (Wpis do Rejestru Zabytków nr 165/55 z 24.08.1955)

Kościół został wzniesiony w stylu gotyckim, orientowany pod prezbiterium znajduje się krypta grobowa. Są w niej umieszczone płyty nagrobne: Pawła Kozłowskiego (1595 rok) – starosty bialskiego i nieznannej kobiety (około 1600 rok).

Budowla jest trzynawowa i posiada kaplicę św. Jana Nepomucena, gdzie można zobaczyć freski z XVI wieku. prezbiterium i nawy boczne są nakryte sklepieniem kolebkowo-krzyżowym. Nawa główna posiada dwa przęsła i reprezentuje styl gotycki. Pod chórem jest umieszczona ręcznie kuta krata wykonana w 1631 roku i figura Chrystusa Frasobliwego.

Fotografia 7. Widok na kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Białej.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Dawny kościół ewangelicki w Białej

Kościół w stylu neogotyckim. Budynek jest murowany z cegły pełnej, otynkowany, przekryty dachem dwupołaciowym pokrytym blachą koloru czerwonego, zbudowany na planie prostokąta, przypuszczalnie jednonawowy. Bryła zamknięta jest częścią murowaną, być może absydą zbudowaną na planie zbliżonym do prostokąta, przekryta dachem o trzech połaciach pokrytym współczesną dachówką ceramiczną typu "karpiówka".

Elewacja frontowa od ul. Generała Kościuszki należy do najbardziej zdobionych ze wszystkich elewacji. Otwór wejściowy zamknięto ostrym łukiem, w nim osadzono dwuskrzydłowe drzwi typu zbliżonego do "listwowego". Jednocześnie otwór wejściowy objęto w lekko wystający przed lico muru "ryzalit" zakończony po bokach dwoma niskimi

"sterczynami", a na środku czymś w rodzaju małej, ażurowej "dzwonnicy" zwieńczonej metalowym krzyżem.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym. Wykonana nowa elewacja obiektu.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Fotografia 8. Widok na dawny kościół ewangelicki w Białej.

Kościół filialny pw. śś. Piotra i Pawła w Białej (Wpis do Rejestru Zabytków nr 869/64 z 13.05.1964)

Jest to świątynia wzniesiona w stylu gotyckim, wzmiankowana w 1225 roku, przebudowana i rozbudowana po pożarze w 1690 roku. Kościół posiada wieżę złożoną z trzech kondygnacji, dwóch dolnych zbudowanych na planie prostokąta, najwyższej zbudowanej na planie nieregularnego ośmiokąta. Ołtarz główny reprezentuje styl barokowy, w nim znajduje się obraz Trójcy Świętej adorowany przez świętych Apostołów Piotra i Pawła.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym. Wykonana nowa elewacja obiektu.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fotografia 9. Kościół filialny pw. Piotra i Pawła w Białej.

Kościół Parafialny pw. J. Nepomucena w Kolnowicach

Kościół w stylu gotyckim. Zbudowany jest na planie prostokąta orientowany, z węższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium i wieżą przylegającą do nawy. Z boków świątyni dobudowane kaplice i zakrystia. Nawa jako i prezbiterium wzmocniona przyporami, pomiędzy którymi wykonane są duże okna zakończone ostrym łukiem. Wewnątrz świątyni ładne ołtarze główny i boczne.

W centrum ołtarza głównego obraz z wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Wokół ambony rzeźby ewangelistów. W jednym z witraży nad ołtarzem witraż z patronem świątyni św. Janem Nepomucenem.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Fotografia 10. Widok na kościół pw. J. Nepomucena w Kolnowicach.

Kościół pw. św. St. Biskupa w Ligocie Białskiej

Kościół murowany w stylu neogotyckim. Powstał na miejscu wcześniejszej parafii. Obiekt trójnawowy z transeptem, będący dziełem architekta Ludwika Schneidera z Wrocławia.

Wewnątrz świątyni na uwagę zasługują witraże wykonane wg projektu Włodzimierza Tetmajera. Przed wejściem do kościoła w 1954 r. wmurowana została tablica upamiętniająca księdza Aleksandra Skowrońskiego (ur. 9.09.1863 – zm. 4.10.1934), inicjatora budowy obecnego kościoła.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Fotografia 11. Widok na kościół pw. św. St. Biskupa w Ligocie Białskiej.

Kościół pw. Jakuba Starszego w Prężynie (Wpis do Rejestru Zabytków 1080/66 z 4.02.1966)

Świątynia jest orientowana, murowana z cegły na kamiennym cokole, z otynkowanym prezbiterium. Wzniesiona na planie prostokąta z czteroprzęsłową nawą oraz z prezbiterium zamkniętym ścianą prostą. Od zachodu znajduje się czworoboczna wieża, a od południa dobudówki: w pierwszym przęśle od wschodu kruchta, zaś w przęśle od zachodu kaplica. Nawa, prezbiterium i kaplica nakryte zostały dachami dwuspadowymi, wieża iglicowym hełmem.

Elewacje kościoła są ceglane za wyjątkiem otynkowanego prezbiterium. Kościół znajduje się na wzniesieniu pośrodku miejscowości. Otoczony jest murowanym ogrodzeniem i cmentarzem.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fotografia 12. Widok na kościół pw. Jakuba Starszego w Prężynie.

Kościół pw. Św. Jana Chrzciciela w Solcu (Wpis do Rejestru Zabytków nr 57/2007 z 12.11.2007)

Kościół wybudowany na miejscu wcześniejszej świątyni drewnianej powstałej w 1285 r.

Kościół w stylu neobarokowym. Orientowany, zajmuje centrum nieregularnej, zbliżonej do owalu parceli ograniczonej z trzech stron pełnym, murowanym ogrodzeniem, od wschodu teren otwarty, za nim cmentarz.

Ściany zewnętrzne murowane z cegły pełnej, obustronnie tynkowane, posadowione na niskim cokole z nieregularnych bloków kamienia wapiennego o wątku poligonalnym.

Prezbiterium, nawa i transept oszkarpowane w narożnikach i osiach międzyokiennych. Detal architektoniczny skromny, zróżnicowany w formie i technologii wykonania.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

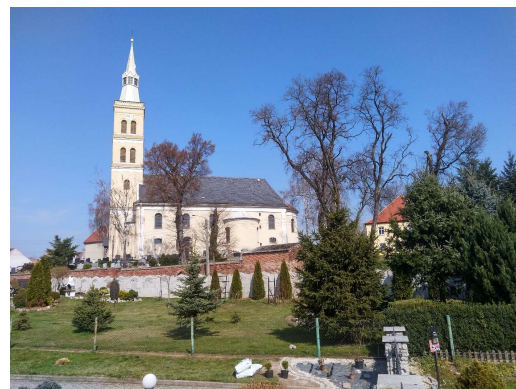
Fotografia 13. Widok na Kościół pw. Św. Jana Chrzciciela w Solcu.

Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Śmiczu (Wpis do Rejestru Zabytków nr 50/48 z 25.11.1948)

Obecny kościół to późnobarokowy zbudowany w 1750 roku wg planów architekta Jana Innocentego Topera. Odnowiony w latach 1839-40 kiedy to wykonano nową nadbudowę wieży.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fotografia 14. Widok na Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Śmiczu.

Kościół pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku (Wpis do Rejestru Zabytków 15/48 z 25.11.1948)

Pierwsza świątynia w miejscowości istniała od niepamiętnych czasów do lat 20. XVIII w., kiedy rozebrano ją, by kościół powiększyć. Ze starego kościoła zachowano tylko prezbiterium. W 1859 r. kościół został zniszczony przez pożar, ale z pracami nad odbudową zwlekano, gdyż myślano nad kolejnym powiększeniem kościoła. Prace ukończono w 1877 r.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym. Widoczne zawilgocenia i zacieki w tynku.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fotografia 15. Widok na Kościół pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku.

Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Olbrachcicach

Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP znajduje się we wsi Olbrachcice należącej niegdyś do klasztoru paulinów w Mochowie.

Świątynia murowana, na planie prostokąta z węższym trójbocznie zamkniętym prezbiterium i nakrytym dwuspadowym dachem. Wieża przylegająca do nawy nakryta jest namiotowym dachem zwieńczonym krzyżem.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Fotografia 16. Widok na Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Olbrachcicach.

Kościół pw. Aniołów Stróżów w Gostonii (Wpis do Rejestru Zabytków nr 51/48 z 25.11.1948)

Obecny budynek kościoła został wybudowany w 1788 r. (na miejscu wcześniejszego kościoła), a wieżę dobudowano w 1830 r. o czym świadczy data nad głównym wejściem do kościoła.

Styl zewnętrzny kościoła jest trudny do określenia.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fotografia 17. Widok na Kościół pw. Aniołów Stróżów w Gostonii.

Kościół filialny pw. Św. Jadwigi w Mokrej

Niewielki kościół w stylu gotyckim. Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Kościół Parafialny pw. M. B. Szkaplerznej w Grabinie

Kościół wybudowany w stylu gotyckim. Obiekt murowany, tynkowany w kolorze białym. Budynek jest w dobrym stanie technicznym. Widoczne ubytki w przyziemiu kościoła. Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Fotografia 18. Widok na Kościół filialny pw. Św. Jadwigi w Mokrej.

Fotografia 19. Widok na Kościół Parafialny pw. M. B. Szkaplerznej w Grabinie.

W krajobrazie kulturowym gminy Biała charakterystycznym elementem są kaplice – dzwonnice, które stanowią charakterystyczny element kompozycji przestrzennej wsi.

Obiekty tego typu zlokalizowane są w następujących miejscowościach:

- Browiniec Polski - kaplica wpisana do Rejestru Zabytków 484/58 z 15.10.1958,
- Brzeźnica – kaplica wpisana do Rejestru Zabytków 363/58 z 8.06.1958,
- Chrzelice – kaplica wpisana do Rejestru Zabytków nr 421/58 z 15.10.1958,
- Górka Prudnicka - kaplica wpisana do Rejestru Zabytków 287/58 z 20.02.1958,
- Otoki – kaplica ujęta w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- Pogórze - kaplica ujęta w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- Radostynia – kaplica wpisana do Rejestru Zabytków nr 399/58 z 1.07.1958,
- Rostkowice - kaplica ujęta w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Fotografia 20. Widok na kaplice od lewej: w Browińcu Polskim, Brzeźnicy, Chrzelicach.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie gminy Biała spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane są dekoracyjnymi płotkami oraz obsadzone roślinnością niską, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Wśród kapliczek zlokalizowanych na terenie gminy Biała przeważają kapliczki kubaturowe. Kapliczki oraz krzyże przydrożne zlokalizowane są we wszystkich miejscowościach gminy.

Największa liczba kapliczek zlokalizowana jest na terenie miasta Biała, w miejscowościach Prężyna oraz Śmicz.

Fotografia 21. Kapliczki zlokalizowane w miejscowościach: Śmicz, Prężyna oraz Biała.

Cmentarze

Wśród cmentarzy zlokalizowanych na terenie gminy Biała dominują cmentarze przykościelne. Wykaz cmentarzy ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- cmentarz komunalny w Białej,
- cmentarz katolicki, przykościelny w Białej,
- cmentarz katolicki, przykościelny w Gostomi,
- cmentarz katolicki, przykościelny w Grabinie,
- cmentarz katolicki, przykościelny w Kolnowicach,
- cmentarz katolicki, przykościelny w Ligocie Białskiej,
- cmentarz katolicki, przykościelny w Olbrachcicach,
- cmentarz katolicki, przykościelny w Prężynie,
- cmentarz katolicki, przykościelny w Śmiczu,
- cmentarz żydowski w Białej.

Na uwagę zasługuje także cmentarz żydowski. Jest to największa i najstarsza nekropolia żydowska w województwie opolskim. Nekropolia Na Kopcu ma powierzchnię około 0,54 ha i kształt nieregularnego czworoboku o maksymalnej długości 188 m. Umiejscowiona jest na zachodnim stoku wzgórza, stromo opadającym ku łące nad rzeką Białą. Teren cmentarza był kilkakrotnie powiększany poprzez dokupowanie kolejnych parcel ziemi. Aż do 1914 r. kirkut był własnością gminy w Białej. W tymże roku wraz z pozostałymi obiektami białskiej gminy został przekazany pod opiekę kahału w Prudniku, a 23 lutego 1943 r. pieczę nad nim przejęło Zrzeszenie Żydów w Niemczech. Z liczby około trzech tysięcy pochówków ocalało niespełna dziewięćset nagrobków.

Zabytki techniki

Wieża Wodna w Białej (Wpis do Rejestru Zabytków 580/59 z 1.07.1959r. oraz 578/59 z 1.07.1959r.)

Renesansowa wieża należy do najstarszych wież wodociągowych w Polsce. Wieża powstała w 1606 r. na potrzeby tutejszego zamku, który należał wówczas do hr. Jerzego Prószkowskiego. Woda dostarczana była za pomocą systemu drewnianych rur i innych urządzeń. Funkcjonowała aż do przejścia dóbr przez gminę oraz założenia miejskich wodociągów w 1. poł. XIX wieku. W 2011 r. przeprowadzono prace renowacyjne długo nieużytkowanej i nieremontowanej wieży i zaadaptowano na cele turystyczne.

Murowana wieża wznosi się na wsch. od zamku, zbudowana na planie kwadratu. Ściany trzonu zmniejszają swoją szerokość wraz z wysokością - skokowo. Utrzymana jest w stylu renesansu, trzykondygnacyjna, ze ślepym biforium na elewacji frontowej.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków

Ruiny wiatraka w Górcie Prudnickiej (Wpis do Rejestru Zabytków 287/58 z 20.02.1958)

Wiatrak w Górcie Prudnickiej powstał prawdopodobnie w latach 1870 - 1880. Pierwszymi właścicielami była rodzina Victorii Glacza. O ówczesnym wyglądzie wiatraka wiadomo jedynie tyle, że posiadał kopulasty dach kryty gontem, na parterze miał dwie izby mieszkalne oraz to, że jego skrzydła zapierane były tzw. "płachtami" (cienkimi deseczkami). W czasie działalności, młyn pracował na potrzeby rolników mieszkających m.in. w Górcie Prudnickiej, Brzeźnicy, Koloni Ligockiej. Na skutek nieszczęśliwego wypadku, w którym zginęła żona właściciela wiatraka, zaprzestano jego użytkowania. Wiadomo na pewno, że już w 1895 roku stał on opuszczony i nieużytkowany.

Wiatrak murowany z cegły czerwonej na planie koła. Obecnie w terenie znajduje się pierwszy poziom wiatraka, zachowany otwór drzwiowy oraz dwa otwory okienne.

Pozostałości po budynku wiatraka to wyłącznie ruiny murów zewnętrznych. Inne części budowli, jak ściany wewnętrzne, stropy, schody czy konstrukcja dachu - nie zachowały się.

Z elementów wyposażenia wiatraka zachował się tylko jeden kamień młyński. Znajduje się on we wnętrzu ruin, tuż przy ścianie zewnętrznej.

Fotografia 22. Widok na wieżę wodną w Białej.

Fotografia 23. Widok na ruiny wiatraka w Górcie Prudnickiej.

Budynek jest w złym stanie technicznym (ruina).

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Wiatrak typu holenderskiego w Gostomi (Wpis do Rejestru Zabytków nr 875/64 z 14.05.1964)

Wiatrak znajduje się w zespole zabudowań gospodarczych, przy drodze po wsch. stronie wsi. Należy do typu tzw. wiatraków holenderskich. Ich cechą charakterystyczną jest obrotowa czapa ze skrzydłami wiatraka umieszczona na nieruchomym budynku młyna.

Wiatrak w Gostomi ma kształt ściętego stożka, zwieńczony jest stożkową, krytą gontem czapą. Jest murowany z cegły i otynkowany. Ma cztery kondygnacje. W przyziemiu mieści się część mieszkalna, na wyższych kondygnacjach są urządzenia młyńskie; budynek jest podpiwniczony. Obecnie wiatrak znajduje się niestety w złym stanie technicznym. Zachowała się część wyposażenia, m.in. pionowy wał z kołem zębatym, kamienie młyńskie, wał skrzydłowy z kołem Palecznym, mechanizm obrotowy czapy.

Fotografia 24. Widok na wiatrak w Gostomi.

Budynek jest w złym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Wodociągowa wieża ciśnień w Białej (Wpis do Rejestru Zabytków nr 293/2020 z 17.02.2020)

16 metrowa wieża ciśnień.

Budynek jest w dobrym stanie technicznym.

Obiekt jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fotografia 25. Widok na wodociągową wieżę ciśnień w Białej.

5.2.3.1. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy

Omówiony w podrozdziale 5.2.3.1 krajobraz kulturowy pozwala na wyłonienie najcenniejszych dla tego obszaru obiektów zabytkowych i indywidualnych cech krajobrazu wyróżniających ją na tle innych w regionie.

Do najważniejszych zabytków z terenu gminy zaliczyć można:

- **Układ urbanistyczny miasta Biała**, lokowanego na miejscu warownego grodu kasztelańskiego. Plan miasta jest regularny. Centralne miejsce zajmuje prostokątny rynek wytyczony na osi północ-południe, usytuowany na pierwotnym szlaku handlowym Opole - Prudnik. Główne ulice wychodzą z dłuższych boków i zbiegają się owalnicowo za północnym i południowym bokiem zabudowy przyrynkowej. W układzie urbanistycznym starego miasta na uwagę zasługują zabytkowe kamienice, część z nich jest rejestrze zabytków województwa opolskiego. Stan zachowania układu urbanistycznego miasta oceniono jako dobry.
- **Fortyfikacje miejskie** mury miejskie wzniesiono na rzucie nieregularnego owalu, wydłużonego na osi NE-SW. Z murów, które pierwotnie miały zapewne charakter ciągły, zachowało się 12 fragmentów. Brak murów wzdłuż ul. Opolskiej. Linia murów przerwana jest otwartymi basztami. Zachowało się, w nieregularnych odstępach, 9 otwartych baszt: 8 półokrągłych i 1 prostokątna. Do miasta prowadziły 2 bramy - obie widoczne na planie z 1811 r. Mury wzmocnione były dodatkowo wałem i fosą. Stan istniejących fortyfikacji oceniono jako zły.
- **Brama nyska** wzniesiona jako część systemu murowanych obwarowań miejskich, który na pocz. XV w. zastąpił umocnienia drewniano-ziemne. Dawniej sprzężona z bramą i kurtyną murów miejskich, dziś jest obiektem wolnostojącym. Murowana z cegły na podmurówce z kamienia polnego, na planie kwadratu. Stan zachowania oceniono jako dobry.
- **Wieża Wodna w Białej** wieża należy do najstarszych wież wodociągowych w Polsce. Wieża powstała w 1606 r. Stan zachowania oceniono jako dobry. W ostatnich latach przeprowadzono prace konserwatorskie obiektu.
- **Wodociągowa wieża ciśnień w Białej** to wieża o wysokości 16 m. Stan zachowania oceniono jako dobry.
- **Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Białej** wzniesiony w stylu gotyckim z cennym wyposażeniem wnętrza. Stan zachowania oceniono jako dobry.
- **Kościół pw. św. St. Biskupa w Ligocie Białskiej** wzniesiony w stylu neogotyckim z cennym wyposażeniem wnętrza. Stan zachowania oceniono jako dobry.
- **Kościół pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku** wzniesiony w stylu barokowym. Ogólny stan zachowania dobry, jednakże wymagane przeprowadzenie prac konserwatorskich wewnątrz oraz na zewnątrz kościoła.
- **Kościół pw. Jakuba Starszego w Prężynie** wzniesiony w stylu gotyckim ulokowany w centrum miejscowości Prężyna. Elewacje kościoła są ceglane za wyjątkiem otynkowanego prezbiterium. Stan zachowania oceniono jako dobry.
- **Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Solcu** wzniesiony w stylu neobarokowym. Stan zachowania oceniono jako dobry.
- **Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Śmiczu** wzniesiony w stylu neobarokowym. Stan zachowania oceniono jako dobry.

Opieka i pomoc gminy winna być ukierunkowana na wspieranie wszystkich działań związanych z konserwacją i promocją tych obiektów.

5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego

Na terenie gminy Biała znajduje się 47 zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy.

Najważniejszym zabytkiem gminy, wpisany do rejestru zabytków, jest układ urbanistyczny średniowiecznego miasta lokacyjnego Biała wraz z zespołem zamkowym i częścią podzamcza (decyzja nr 196 z 1957 roku, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu Nr 9 z dnia 10 lipca 1973 roku). Ochrona średniowiecznego układu urbanistycznego została także wprowadzona do ustaleń obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Biała, poprzez ustanowienie strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej typu A, dla której ustalono pełną ochronę treści historycznych, kulturowych i krajobrazowych. W granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej typu A zachował się czytelny, średniowieczny układ przestrzenny miasta wraz z historyczną siecią ulic, placem rynkowym, zarysem bloków zabudowy z ich historycznym podziałem własnościowym i licznymi obiektami zabytkowymi, a także założenie zamkowe wraz z podzamczem.

Zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Biała.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Numer i data wpisu do rejestru zabytków
1.	Biała	układ urbanistyczny			196/57 z 22.09.1957 N/78 z 23.10.1954
2.	Biała	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	ul. 1 Maja	8	165/55 z 24.08.1955
3.	Biała	kościół filialny pw. śś. Piotra i Pawła	ul. Stare Miasto		869/64 z 13.05.1964
4.	Biała	cmentarz żydowski			20/77 z 31.03.1977
5.	Biała	zamek	Pl. Zamkowy		572/59 z 15.06.1959
6.	Biała	kapliczka			353/58 z 12.05.1958
7.	Biała	kapliczka	ul. Kilińskiego	13	355/58 z 12.05.1958

8.	Biała	brama Nyska	ul. Prudnicka	6	579/59 z 1.07.1959 545/59 z 19.02.1959
9.	Biała	fortyfikacje miejskie			546/59 z 19.02.1959
10.	Biała	wieża wodociągowa, tzw. wodna	ul. Wodna		580/59 z 1.07.1959 578/59 z 1.07.1959r
11.	Biała	wodociągowa wieża ciśnięć wraz z otoczeniem	ul. Wodociągowa		293/2020 z 17.02.2020
12.	Biała	spichlerz	ul. Przedmieście	6	354/58 z 12.05.1958 561/59 z 3.04.1951
13.	Biała	budynek zgromadzenia Sióstr Elżbiety	ul. Moniuszki	8	2295/91 z 6.12.1991
14.	Biała	dom mieszkalny	ul. Prudnicka	11	356/58 z 12.05.1958
15.	Biała	dom mieszkalny	ul. Prudnicka	15	565/59 z 3.04.1959
16.	Biała	domy mieszkalne	pierzeja zachodnia Rynku		544/59 z 19.02.1959
17.	Biała	dom mieszkalny	ul. Rynek	14	415/58 z 8.10.1958
18.	Biała	dom mieszkalny, Rynek 15	ul. Rynek	15	359/58 z 1.06.1958
19.	Biała	dom mieszkalny, Rynek 17	ul. Rynek	17	350/58 z 12.05.1958
20.	Biała	dom mieszkalny, Rynek 20	ul. Rynek	20	357/58 z 1.06.1958
21.	Biała	dom mieszkalny	ul. Wałowa	1	516/58 z 15.11.1958

22.	Biała	dom mieszkalny	ul. Wałowa	3	360/58 z 1.06.1958
23.	Browiniec Polski	kaplica dzwonnica		przy posesji nr 22	484/58 z 15.10.1958
24.	Brzeźnica	kapliczka-dzwonnica		przy posesji nr 33	363/58 z 8.06.1958
25.	Chrzelice	kapliczka-dzwonnica		przy posesji nr 58	421/58 z 15.10.1958
26.	Chrzelice	zamek			548/59 z 20.02.1959
27.	Chrzelice	park			124/85 z 21.02.1985
28.	Chrzelice	dom		88	507/58 z 15.11.1958
29.	Gostomia	kościół parafialny pw. Aniołów Stróżów			51/48 z 25.11.1948
30.	Gostomia	wiatrak typu holenderskiego		przy posesji nr 95	875/64 z 14.05.1964
31.	Górka Prudnicka	ruina wiatraka		między posesjami o nr 40 i 41	287/58 z 20.02.1958
32.	Łącznik	kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP			15/48 z 25.11.1948
33.	Łącznik	plebania		24	1757/66 z 5.10.1966
34.	Łącznik ¹	figura św. Jana Nepomucena			573/59 z 1.07.1959

¹ figura św. Jana Nepomucena w Łączniku jest także ujęta w Rejestrze Zabytków Ruchomych jako rzeźba św. Jana Nepomucena w Chrzelicach (wpis nr Ks.B.t.l.-761/89 z dnia 05.04.1989 r.).

35.	Olbrachcice	dom		2	1764/66 z 6.10.1966
36.	Pogórze	chata wiejska, nie istnieje			419/58 z 15.10.1958
37.	Prężyna	kościół parafialny pw. św. Jakuba Starszego			1080/66 z 4.02.1966
38.	Prężyna	kapliczka przydrożna		przy posesji nr 27	373/58 z 1.06.1958
39.	Prężyna	kapliczka przydrożna		przy posesji nr 32	370/58 z 1.06.1958
40.	Prężyna	dom mieszkalny, nie istnieje		36	505/58 z 15.11.1958
41.	Prężyna	studnia		przy posesji nr 13	487/58 z 15.10.1958
42.	Radostynia	kaplica dzwonnica		przy posesji nr 30	399/58 z 1.07.1958
43.	Rostkowice	dom, nie istnieje		32	1767/66 z 6.10.1966
44.	Solec	kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciela			57/2007 z 12.11.2007
45.	Śmicz	kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej			50/48 z 25.11.1948
46.	Wasiłowice	chata wiejska, nie istnieje		32	371/58 z 1.06.1958

Stan obiektów ujętych w rejestrze zabytków województwa opolskiego znajdujących się na terenie gminy Biała jest zróżnicowany. Niektóre z obiektów znajdują się w stanie ruiny: m.in. zamek w Chrzelicach, wiatrak w Górcie Prudnickiej. Stan obiektów sakralnych typu kościołów i kaplic jest większości zadowalający (na terenie niektórych obiektów występujące ubytki bądź zawilgocenia w tynku).

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,

- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Prace mające charakter bieżącej konserwacji, np. odświeżanie ścian we wnętrzu obiektu bez zmiany ich kolorystyki i wymiany tynków, miejscowa wymiana instalacji np. gniazd elektrycznych, kranów itp., wymiana powojennego wystroju wnętrz bez naruszania zabytkowej substancji obiektu, nie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, jedynie zgłoszenia właściwemu konserwatorowi.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu gminy Biała wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja zabytków, w brzmieniu w/w Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.), art. 21, jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencja zabytków jest uporządkowanym zbiorem opracowań, wykonywanym wg jednorodnych wzorców, stanowiącym podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków. Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Natomiast gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) danej gminy.

Za kryteria decydujące o wpisie obiektu do ewidencji przyjęto:

- stopień zachowania walorów zabytkowych;
- funkcję obiektu i wpływ jego formy na ogólny charakter zabudowy miejscowości;
- wartość historyczną, artystyczną i naukową.

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Biała przedstawiono w poniższej tabeli. Łącznie na terenie gminy znajduje się 168 obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Wśród zabytków nieruchomości najliczniejsze są budynki mieszkalne reprezentowane przez kamienice, domy, budynki mieszkalno-gospodarcze, które stanowią ok. 44% ogólnej liczby zabytków miasta i gminy. Znaczna jest także liczba zabytków sakralnych, reprezentowanych przez kościoły, klasztory, kaplice cmentarne, kaplice dzwonnice, kapliczki przydrożne itd., które stanowią ok. 30% ogólnej liczby zabytków gminy. Historyczny rozwój badanego obszaru wpłynął na niewielki udział

zabytkowych budynków użyteczności publicznej, reprezentowanych przez szkoły, dworce, hotele, kasyna, banki, poczty, ratusze, sądy, karczmy itd. Zabytki przemysłowe oraz zabytkowe obiekty inżynierskie na obszarze gminy praktycznie nie występują.

Gminna ewidencja zabytków dla gminy Biała została przyjęta Zarządzeniem nr OR.0050.682.2022 Burmistrza Białej z dnia 17 czerwca 2022 r. w sprawie Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Biała.

Wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowi załącznik nr I do opracowania.

5.2.6. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym gminy.

Gmina Biała jest właścicielem 22 obiektów zabytków, głównie zlokalizowanych na terenie miasta Biała.

Tabela 2. Wykaz obiektów, których właścicielem jest gmina Biała.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Ocena stanu technicznego
1.	Biała	brama Nyska	ul. Prudnicka		dobry
2.	Biała	wieża wodna	ul. Wodna (dawniej ul. Hanki Sawickiej)		dobry
3.	Biała	dom	ul. Wałowa	1	dobry
4.	Biała	dom	ul. Wałowa	3	dostateczny
5.	Biała	dawny kościół ewangelicki	ul. Kościuszki	10	bardzo dobry
6.	Biała	Urząd Miejski	Rynek	10	dobry
7.	Biała	dom	ul. 1 Maja	24	dobry
8.	Biała	dom	ul. 1 Maja	36	dobry
9.	Biała	dom	ul. 1 Maja	44	dobry
10	Biała	dom (obecnie część tylna budynku Urzędu Miejskiego)	ul. Prudnicka		dobry
11	Biała	dom	Rynek	11	dobry
12	Biała	dom	Rynek	24	dobry
13	Biała	dom	Pl. Zamkowy	3	dobry
14	Biała	figura Matki Boskiej	Rynek		dobry

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Ocena stanu technicznego
		umieszczona na cokole			
15	Biała	figura św. Jana Nepomucena, umieszczona na cokole	Rynek		dobry
16	Biała	krzyż pokutny	przy skrzyżowaniu ul. Opolskiej i ul. Szynowice		dobry
17	Biała	cmentarz komunalny	ul. Parkowa		dobry
18	Browiniec Polski	dawna remiza strażacka (obecnie świetlica wiejska)	przy posesji nr 22		dobry
19	Grabina	szkoła		63	dobry
20	Łącznik	dom	ul. Walentego	30	dobry
21	Nowa Wieś Prudnicka	szkoła		31	dobry
22	Radostynia	most drogowy w ciągu drogi gminnej przy bud. nr 127, nad ciekim bez nazwy	dz. nr 20 km.10		dobry

5.2.7. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.). Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub

z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków ruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

W rejestrze zabytków ruchomych województwa opolskiego znajduje się 31 obiektów i zespołów z terenu gminy Biała.

Do najcenniejszych zabytków ruchomych z terenu gminy Biała należy głównie wyposażenie kościołów (20 zespołów):

- Kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Białej,
- Kościoła parafialnego pw. Aniołów Stróżów w Gostomi,
- Kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Szkaplerznej w Grabinie,
- Kościoła Parafialnego pw. Św. Stanisława Biskupa w Ligocie Białskiej,
- Kościoła Parafialnego pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku,
- Kościoła Parafialnego pw. Św. Jakuba Apostoła w Prężynie,
- Kościoła Parafialnego pw. Św. Jana Chrzciciela w Solcu,
- Kościoła Parafialnego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Śmiczu.

Ponadto na terenie gminy Biała w znajdują się krzyże pokutne oraz rzeźby ujęte w rejestrze zabytków ruchomych.

Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Opolu.

Tabela 3. Wykaz zabytków ruchomych z terenu gminy Biała ujętych w Rejestrze Zabytków Ruchomych.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Miejsce przechowywania	Nr wpisu do Rejestru Zabytków	Data
1	Biała	Wyposażenie świątyni (61 sztuk)	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	Ks.B.t.IV-671/1-61/77	17.03.1977 r.
2	Biała	Wyposażenie świątyni (1 sztuka)	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	Ks.B.t.I-304/67	30.08.1967 r.
3	Biała	Wyposażenie świątyni (1 sztuka)	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	Ks.B.t.I-386/64	02.12.1964 r.
4	Biała	Wyposażenie świątyni (24 sztuki)	Kościół filialny pw. Św. Piotra i Pawła	Ks.B.t.I-501/1-9/70	14.10.1970 r.
5	Biała	Rzeźba Św. Jan Nepomucen	We wnęce muru przy ul. J. Kilińskiego	Ks.B.t.IV-673/77 z dnia	10.03.1977 r.
6	Biała	Rzeźba Krucyfiks	W kapliczce przy ul. J. Kilińskiego	Ks.B.t.IV-673/77	10.03.1977 r.
7	Biała	Rzeźba Pieta	W kapliczce przy ul. J. Kilińskiego 13	Ks.B.t.I-36/57	10.11.1957 r.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Miejsce przechowywania	Nr wpisu do Rejestru Zabytków	Data
8	Biała	Krzyż pokutny	Usytuowany przy skrzyżowaniu dróg Biała – Opole – Szonowice	Ks.B.t.V.-769/89	12.05.1989 r.
9	Biała	Krzyż pokutny	Przed elewacją zamku	Ks.B.t.V.-769/89	12.05.1989 r.
10	Biała	Figura „Immaculata” i „Święty Jan Nepomucen”	Na Rynku	Ks.B.t.IV.-672/77	28.03.1977 r.
11	Brzeźnica	Krzyż pokutny	W pobliżu budynku nr 35	Ks.B.t.V.-72/05	05.04.1989 r.
12	Chrzelice	Rzeźba „Św. Jan Nepomucen”	Przy domu nr 1, w pobliżu skrzyżowania dróg	Ks.B.t.I.-761/89	05.04.1989 r.
13	Chrzelice	Rzeźba „Św. Florian”	Przy ul. Głównej w pobliżu budynku OSP	Ks.B.t.VI.-957/97	20.01.1997 r.
14	Gostomia	Wyposażenie świątyni (16 sztuk)	Kościół parafialny pw. Anioła Stróża	Ks.B.t.V.-718/1-16/80	08.06.1980 r.
15	Grabina	Wyposażenie świątyni (2 sztuki)	Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Szkaplerznej	Ks.B.t.IV.-320/15	04.05.2015 r.
16	Ligota Bialska	Wyposażenie świątyni (6 sztuk)	Kościół Parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa	Ks.B.t.V.-750/1-6/88	25.10.1988 r.
17	Ligota Bialska	Wyposażenie świątyni (26 sztuk)	Kościół Parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa	Ks.B.t.V.-735/1-26/87	29.05.1987 r.
18	Łącznik	Wyposażenie świątyni (14 sztuk)	Kościół Parafialny pw. Nawiedzenia NMP	Ks.B.t.VI.-941/1-14/95	07.03.1995 r.
19	Łącznik	Wyposażenie świątyni (7 sztuk)	Kościół Parafialny pw. Nawiedzenia NMP	Ks.B.t.III.-547/1-7/71	29.12.1971 r.
20	Łącznik	Wyposażenie świątyni (3 sztuki)	Kościół Parafialny pw. Nawiedzenia NMP	Ks.B.t.VI.-943/3/95	07.04.1995 r.
21	Prężyna	Wyposażenie świątyni (1 sztuka)	Kościół Parafialny pw. Św. Jakuba Apostoła	Ks.B.t.III.-260/12	05.06.2012 r.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Miejsce przechowywania	Nr wpisu do Rejestru Zabytków	Data
22	Prężyna	Wyposażenie świątyni (30 sztuk)	Kościół Parafialny pw. Św. Jakuba Apostoła	Ks.B.t.I-11/1-30/3	12.05.2003 r.
23	Prężynka	Wyposażenie świątyni (2 sztuki)	Kaplica pw. Św. Marii Magdaleny	Ks.B.t.IV-381/1-2/2018	31.10.2018 r.
24	Rostkowice	Rzeźba	W kapliczce przydrożnej przy domu nr 32	Ks.B.t.I-292/67	30.08.1967 r.
25	Solec	Wyposażenie świątyni (1 sztuka)	Kościół Parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela	Ks.B.t.IV-300/14	17.06.2014 r.
26	Solec	Wyposażenie świątyni (15 sztuk)	Kościół Parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela	Ks.B.t.II-499/1-13/70	20.10.1970 r.
27	Solec	Rzeźba	W kapliczce przy kościele	Ks.B.t.I-502/1/70	02.11.1970 r.
28	Śmicz	Wyposażenie świątyni (13 sztuk)	Kościół Parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Ks.B.t.V-879/1-13/92	21.02.1992 r.
29	Śmicz	Wyposażenie świątyni – polichromia	Kościół Parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Ks.B.t.I-213/61	17.04.1961 r.
30	Śmicz	Wyposażenie świątyni (1 sztuka)	Kościół Parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Ks.B.t.I-278/63	07.02.1963 r.
31	Śmicz	Wyposażenie świątyni (7 sztuk)	Kościół Parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Ks.B.t.II-548/1-7/71	29.12.1971 r.

Ponadto na terenie gminy Biała znajduje się 21 zespołów/obiektów znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Ruchomych:

- Wyposażenie świątyni (28 sztuk) kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Białej,
- Wyposażenie świątyni (7 sztuk) kościoła filialnego pw. Św. Piotra i Pawła w Białej,
- Portal i balkon na terenie dawnego zamku w Białej,
- Fisharmonia w kaplicy Szpitala im. Św. Elżbiety w Białej,
- Wyposażenie świątyni (3 sztuki) kościoła parafialnego pw. Aniołów Stróżów w Gostomi,
- 2 kapliczki w Gostomi,

- Wyposażenie świątyni (1 sztuka) w kaplicy pw. MB Niepolanie Poczętej w domu zakonnym w Grabinie,
- Wyposażenie świątyni (23 sztuki) kościoła parafialnego pw. Św. Stanisława Biskupa w Ligocie Bialskiej,
- Wyposażenie świątyni (18 sztuk) kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku,
- Wyposażenie (1 sztuka) w budynku parafialnym w Łączniku,
- Wyposażenie kaplicy (6 sztuk) kaplicy św. Jadwigi w Mokrej,
- Wyposażenie świątyni (2 sztuki) kościoła parafialnego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Olbrachcicach,
- 3 rzeźby w kapliczce przy domu nr 55 w Olbrachcicach,
- Obraz w kapliczce przy domu nr 55 w Olbrachcicach,
- Nagrobek i rzeźba na terenie cmentarza parafialnego w Prężynie,
- 3 rzeźby w kapliczce przy domu nr 32 w Rostkowicach,
- Wyposażenie świątyni (43 sztuki) kościoła parafialnego pw. Św. Jana Chrzciciela w Solcu,
- Kapliczka w Solcu,
- Wyposażenie świątyni (2 sztuki) kościoła parafialnego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Śmiczu.

5.2.8. Zabytki archeologiczne

Cały obszar gminy Biała został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI. Ślady osadnictwa przedhistorycznego udokumentowane są obecnie 269 stanowiskami archeologicznymi, z czego ściśle określoną lokalizację mają 192 stanowiska (ok. 72%), a następne 78 ma lokalizację nieokreśloną lub nieustaloną (28%). Ponad 9,5% ogólnej liczby udokumentowanych stanowisk archeologicznych zostało wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego.

Największą liczbę zabytków archeologicznych udokumentowano na gruntach wsi Śmicz (20,4% ogólnej liczby zabytków archeologicznych gminy) oraz na obszarze miasta Biała (13,3%). Większość z nich udokumentowano w południowej części obszaru gminy (w obrębie Płaskowyżu Głubczyckiego), gdzie ustalono lokalizację około 81% wszystkich jej zabytków archeologicznych. Koncentrują się one głównie na gruntach wsi Prężyna (9,2%), Wilków (7,8%), Rostkowie (6,7%) i Gostomia (5,2%). Tylko w dwóch wsiach gminy, Brzeźnicy i Laskowcu, stanowisk archeologicznych nie udokumentowano, a w siedmiu następnych ich ilość jest znikoma (Czartowice, Górka Prudnicka, Grabina, Krobusz, Ligota Bialska, Radostynia i Wasiłowice). Najbardziej zasobna w udokumentowane zabytki archeologiczne jest (jak stwierdzono powyżej) południowa część obszaru gminy. Wymusza to dużą ostrożność przy prowadzeniu prac ziemnych, szczególnie przy realizacji inwestycji liniowych, a także inwestycji kubaturowych na terenach zabudowanych (lub ich sąsiedztwie).

Na obszarze gminy Biała zlokalizowanych jest 25 stanowisk archeologicznych, wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela 4. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do Rejestru Zabytków z terenu gminy Biała.

Lp.	Miejscowość	Nr AZP	Nr Stanowiska wg AZP	Funkcja obiektu	Chronologia	Nr rejestru zabytków
1.	Biała	95-34	1	1. grodzisko	średniowiecze (XIII - XIV w.)	A - 68/68
2.	Biała	95-34	9	1. punkt osadniczy 2. osada	kultura pucharów lejkowatych (neolit), kultura łużycka (schytek epoki brązu i okres halsztacki)	A-131/2012
3.	Biała	95-34	17	1. punkt osadniczy, 2. ślad osadnictwa	neolit (kultura pucharów lejkowatych), V okres epoki brązu / okres halsztacki (kultura łużycka), okres wpływów rzymskich (kultura przeworska), późne średniowiecze	A-173/2014
4.	Biała	95-34	21	1. punkt osadniczy, 2. ślad osadnictwa	epoka kamienia, VIII – IX w.	A-174/2015
5.	Chrzelice	93-35	5	1.grodzisko	średniowiecze (VIII - X, XI w.)	A - 67/68
6.	Chrzelice	93-35	24	1.osada	średniowiecze (IX - X w.)	A - 765/87
7.	Chrzelice	94-35	23	1.osada	średniowiecze (VIII - X w., XIII – XIV w.)	A - 766/87
8.	Chrzelice	93-35	7	1.osada	średniowiecze (VIII - X w.)	A - 760/87
9.	Chrzelice	93-35	8	1.osada	średniowiecze (VIII - IX w.)	A - 763/87
10.	Gostomia	95-35	21	1.osada	neolit, kultura łużycka, okres wpływów rzymskich	A - 509/79
11.	Józefów	96-34	33	1.osada	kultura łużycka	A - 889/90
12.	Kolnowice	95-33	8	1.śląd osadnictwa, 2. osada	górnny paleolit, kultura łużycka, okres wpływów rzymskich (kultura przeworska), późne średniowiecze	A-172/2014
13.	Łącznik	94-35	29	1.osada	wczesne średniowiecze (VIII – IX w.)	A - 768/87
14.	Łącznik	94-35	30	1. osada	wczesne średniowiecze (VIII - X w.)	A - 777/87
15.	Mokra	94-35	35	1. osada	wczesne średniowiecze (VIII - X w.)	A-136/68
16.	Mokra	94-35	4	1. osada	okres wpływów rzymskich	A-776/87

17.	Ogiernicze	94-35	19	1. osada	wczesne średniowiecze (X - XI w.)	A-758/87
18.	Ogiernicze	94-35	20	1. osada	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich)	A-757/87
19.	Olbrachcice	96-35	9	1. osada	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich), wczesne średniowiecze (VIII - X w.), średniowiecze (XIV - XV w.)	A-653/84
20.	Olbrachcice	96-35	13	1. osada	kultura łużycka, okres wpływów rzymskich	A-514/79
21.	Prężyna	95-34	40	1. osada, 2. punkt osadniczy	neolit, okres wpływów rzymskich, średniowiecze	A-129/2011
22.	Solec	95-35	13	1. osada	V okres epoki brązu/okres halsztacki (kultura łużycka), XIV - XV w.	A-886/90
23.	Śmicz	94-34	14	1. osada	kultura łużycka (V okres epoki brązu), kultura przeworski (okres wpływów rzymskich), średniowiecze	A – 406/75
24.	Śmicz	95-34	73	1. grodzisko	późny okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	A-404/75
25.	Wilków	95-36	21	1. osada	neolit, kultura przeworska	A-789/88

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowi załącznik nr II do opracowania.

5.2.9. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru.

Dziedzictwo niematerialne na terenie gminy Biała to zwyczaje związane są przede wszystkim z obchodami świąt religijnych tj. Wielki Tydzień, majówki, Boże Ciało, Boże Narodzenie. Obowiązuje wtedy specjalny jadłospis i obrzędy.

Żywą tradycją są dożynki. Co roku wybrana wieś organizuje dożynki w trakcie których organizowane są zabawy, przemarsz korowodu w którym biorą udział barwni przebierańcy. W specyficzny sposób dekorowane są domostwa, płoty i ulice.

Na terenie gminy Biała prężnie działają Koła Gospodyń Wiejskich, które kultywują lokalne tradycję.

Wśród mieszkańców wsi oprócz języka polskiego i języka niemieckiego dominuje tzw. gwara prudnicka. Cechami charakterystycznymi gwar prudnickich są m.in.:

- brak mazurzenia,
- dyftongizacja samogłosek,
- pomieszanie we fleksji tematów twardych i miękkich, czyli też i po twardych jako końcówka: stari „stary”, żywi „żywy”.

Zachowanymi niematerialnymi elementami dziedzictwa kulturowego pozostały nazwy geograficzne i historyczne są one nośnikami tradycji, świadectwem minionych pokoleń oraz historii i wielokulturowości regionu.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy Biała, a także szans i zagrożeń.

Mocne strony:

- 1) bogata i niezwykle interesująca historia gminy Biała;
- 2) bogaty zasób zabytków na terenie gminy, w tym wpisanych do rejestru zabytków;
- 3) częściowo zachowane fortyfikacje miasta Biała, brama nyska, stanowiące niezwykle cenną atrakcję turystyczną;
- 4) unikatowe zabytki typu zamki, wiatraki, wieże;
- 5) dobrze zachowany układ urbanistyczny miasta Biała;
- 6) zachowane układy ruralistyczne wsi;

- 7) gminna ewidencja zabytków obejmująca zabytki nieruchome gminy oraz stanowiska archeologiczne;
- 8) cenne kamienice w centrum Rynku w Białej, poddawane w ostatnich latach licznym działaniom konserwatorskim, uatrakcyjnijając przestrzeń Rynku;
- 9) liczne miejsca pamięci (kapliczki, figury) sprzyjające rozwojowi turystyki;
- 10) rozpoznany i udokumentowany zasób cmentarzy gminnych;
- 11) działania związane z renowacją zabytków prowadzone w ostatnich latach;
- 12) obszary chronione oraz walory przyrodnicze na terenie gminy;
- 13) odbywające się imprezy kulturalne;
- 14) obecność szlaków turystycznych;
- 15) korzystne położenie geograficzne, sąsiedztwo z Czechami;
- 16) systematycznie opracowywane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- 17) opracowane i na bieżąco aktualizowane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego;
- 18) wyznaczona strefa ochrony konserwatorskiej;
- 19) dostępna mapa atrakcji turystycznych na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Białej.

Słabe strony:

- 1) zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- 2) zły stan techniczny części obiektów zabytkowych, w tym obiektów ujętych w rejestrze zabytków (m.in. zamek w Białej, wiatrak w Gostomi);
- 3) niedostatecznie wykorzystany potencjał gminy jako ośrodka turystycznego;
- 4) niedostatecznie rozwinięty system promocji gminy i jej zasobów;
- 5) brak odpowiedniego wyeksponowania obiektów zabytkowych;
- 6) brak tablic informacyjnych w pobliżu najcenniejszych obiektów z terenu gminy;
- 7) nieprawidłowe modernizacje obiektów zabytkowych (prowadzone często bez wymaganych zezwoleń) powodujące czasem bezpowrotną utratę wartości historycznych i kulturowych;
- 8) część zabytkowych zespołów przekształcona, z elementami nowej zabudowy, nie liczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami;
- 9) brak odpowiedniego zabezpieczenia i wykorzystania ruin dawnych obiektów zabytkowych (m.in. ruin zamku w Chrzelicach);
- 10) niechęć mieszkańców do ochrony zabytków poprzez ujęcie obiektów w gminnej ewidencji zabytków;
- 11) niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
- 12) niskie środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 13) niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;

- 14) brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych;
- 15) brak forum wymiany doświadczeń w zakresie działań ochronnych przy zabytkach;
- 16) brak szkoleń lub spotkań z przedstawicielami Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Szanse:

- 1) dotacje gminne na zabiegi rewitalizacyjne;
- 2) podjęcie starań na rzecz odzyskania świetności zdegradowanych obiektów zabytkowych wysokiej klasy;
- 3) zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków;
- 4) pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków;
- 5) dalszy rozwój agroturystyki i jej wsparcie merytoryczne poprzez opracowanie w formie elektronicznej biuletynów zawierających aktualne informacje o walorach krajobrazu kulturowego w bezpośrednim sąsiedztwie gospodarstwa agroturystycznego;
- 6) szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy, przyciągająca turystów;
- 7) wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości;
- 8) wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne;
- 9) aktualizacja dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego;
- 10) współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk);
- 11) współpraca gminy i organizacji pozarządowych z miejscowymi szkołami w zakresie włączenia do programów nauczania lekcji o lokalnym krajobrazie kulturowym, organizowanie wycieczek, których trasy uwzględniałyby zasoby zabytków regionalnych;
- 12) utworzenie parków kulturowych w obszarach o szczególnie interesującym połączeniu substancji zabytkowej z walorami przyrodniczymi;
- 13) korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich;
- 14) zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.;
- 15) powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych;
- 16) zwiększenie dostępności komunikacyjnej gminy;
- 17) komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Opolskiego.

Zagrożenia:

- 1) niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych;
- 2) niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych;
- 3) niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska;

- 4) migracje ludności;
- 5) częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 6) niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych.

7. Założenia programowe

Ustalone poniżej priorytety, cele szczegółowe i wynikające z nich działania wyznaczają politykę gminy w zakresie ochrony zabytków na lata 2022-2025.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025 będzie realizowany dla poniższych priorytetów:

- 1) PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH**
- 2) PRIORYTET 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYM TEREN GMINY TURYSTOM**

7.1. Cele szczegółowe i działania Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów zostały określone cele szczegółowe wraz z proponowanymi działaniami.

Tabela 5. Harmonogram działań przewidzianych do realizacji w ramach Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025.

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH	Cel szczegółowy 1.1 Organizacja zasad wsparcia dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych	Przeznaczenie środków finansowych z budżetu Gminy na działania związane z obiektami zabytkowymi w rocznej uchwale budżetowej	Corocznie	Gmina Biała
		Identyfikacja najpilniejszych potrzeb przy obiektach w najgorszym stanie technicznym	Sukcesywnie	Gmina Biała, inne podmioty
		Stała współpraca z WUOZ w Opolu	Sukcesywnie	Gmina Biała, WUOZ w Opolu
		Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie	Do 31 grudnia 2022 r.	Gmina Biała, Starostwo Powiatowe w Prudniku

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
	Cel szczegółowy 1.2 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych	Nawiązanie współpracy z prywatnymi właścicielami obiektów zabytkowych w celu jak najszerszego ich wykorzystania w promocji Gminy	Sukcesywnie	Gmina Biała
		Utrzymanie obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy Biała we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich	Sukcesywnie	Gmina Biała
		Sprawne interweniowanie przez właściwe służby gminne w celu przeciwdziałania zaorywaniu stanowisk archeologicznych	W miarę potrzeb	Gmina Biała
		Poprawa stanu estetyki otoczenia kościołów z terenu Gminy	W miarę potrzeb	Gmina Biała, inne podmioty
		Wsparcie działań na rzecz ochrony przed dalszą, degradacją cennych zabytków na terenie gminy poprzez odpowiednie zabezpieczenie obiektów: - Zamku w Chrzelicach, - Zamku w Białej, - wiatraków w Gostomii i Górcie Prudnickiej	Sukcesywnie	Gmina Biała, inne podmioty

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Zachowanie historycznego rozplanowania miasta Biała w jego średniowiecznej sieci ulic, ucytelnienie przebiegu obwodu umocnień miasta	Sukcesywnie, inne podmioty	Gmina Biała
		Zachowanie historycznego układu ruralistycznego Chrzelic i Solca	Sukcesywnie, inne podmioty	Gmina Biała
		Kontynuacja starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację fortyfikacji miejskich	Sukcesywnie, inne podmioty	Gmina Biała
		Prace pielęgnacyjne na terenie cmentarzy wpisanych do GEZ	Sukcesywnie	Gmina Biała, inne podmioty
	Cel szczegółowy 1.3 Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz działania na rzecz jego poprawy	Aktualizacja danych Gminnej Ewidencji Zabytków	W miarę potrzeb	Gmina Biała
		Podjęcie działań w sprawie wyłączenia z GEZ oraz wnioskowanie o skreślenie z rejestru zabytków nieruchomości, m.in.: - Pogórze chata wiejska, - Prężyna 36 dom mieszkalny, - Rostkowice 32 dom, - Wasiłowice 32 chata wiejska.	Do końca 2025 r.	Gmina Biała

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”	2026 r.	Gmina Biała
		Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami”	Koniec roku 2024 r.	Gmina Biała
	Cel szczegółowy 1.4 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie	Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi Gminy	Sukcesywnie	Gmina Biała
		Bieżąca pielęgnacja cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci	Sukcesywnie	Gmina Biała
		Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego Gminy, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.	Sukcesywnie	Gmina Biała
	Cel szczegółowy 1.5 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych	Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)	Sukcesywnie	Gmina Biała

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Podjęcie działań w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych	Sukcesywnie	Gmina Biała
	Cel szczegółowy 2.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego	Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy	Corocznie	Gmina Biała
CEL GŁÓWNY 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM		Wykorzystanie fortyfikacji miejskich, bramy nyskiej, wieży wodnej i wodociągowej wieży ciśnień w Białej, kościołów, krzyży pokutnych i kapliczek jako elementów szlaków turystycznych – pieszego i rowerowego	Do końca 2025 r.	Gmina Biała
	Cel szczegółowy 2.2 Wykorzystanie Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych	Stała aktualizacja witryny internetowej poświęconej tematyce zabytkowej i kulturalnej Gminy	Do końca 2023 r.	Gmina Biała

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Stworzenie systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym	Do końca 2024 r.	Gmina Biała
		Umieszczanie tablic informacyjnych w pobliżu najcenniejszych zabytków (także w języku angielskim oraz kodami QR)	Do końca roku 2025	Gmina Biała
		Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego	Sukcesywnie	Gmina Biała
	Cel szczegółowy 2.3 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego	Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury	Sukcesywnie	Gmina Biała
		Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce	Sukcesywnie	Gmina Biała

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		dziedzictwa kulturowego		
		Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Gmina Biała

Źródło: Opracowanie własne.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 5) kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025 po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej, w celu przyjęcia go Uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

- 1) ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji;
- 2) efektywność wykonania zadań;
- 3) wartość finansową zrealizowanych zadań;
- 4) zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiadającymi za zabytki.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o zabytków i opiece nad zabytkami, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach. Karom pieniężnym podlegać mogą osoby, które bez uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub niezgodnie z zakresem określonym w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków) wykonują np.: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru. Kary pieniężne, nakładane są przez organy ochrony zabytków.

Wpływami do Funduszu mogą też być zasądzenia przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczane są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 6. Możliwości pozyskania źródła dofinansowania działań ujętych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała na lata 2022-2025.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
<p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego</p>	<p>– Ochrona zabytków</p> <p>Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.</p> <p>Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>– Ochrona zabytków archeologicznych</p> <p>Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco</p>

	<p>rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r.</p> <p>O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.</p> <p>– Kultura Ludowa i tradycyjna</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Wspieranie działań muzealnych</p> <p>Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów</p>
--	---

	<p>wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.</p> <p>– Kultura dostępna</p> <p>Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno - mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą [21].</p>
Opolski Wojewódzki	Opolski Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na

<p>Konserwator Zabytków</p>	<p>prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa opolskiego.</p> <p>Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej:</p> <p>https://www.wuozopole.pl/opieka/dotacje</p>
<p>Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny</p>	<p>Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej).</p> <p>W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki).</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny</p>
<p>Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych</p>	<p>Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.</p>
<p>Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027</p>	<p>Na dzień opracowania dokumentu trwają prace nad założeniami perspektywy finansowej na lata 2021-2027.</p>
<p>Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat,</p>	<p>W lipcu 2021 roku rozpoczęły się konsultacje społeczne założeń programu na lata 2021-2027.</p> <p>Wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel</p>

Środowisko 2021-2027	szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.
-----------------------------	--

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W okresie obowiązywania *Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biąta na lata 2022-2025*, gmina przeznaczy środki na konserwację zabytków zdobyte ze źródeł publicznych lub prywatnych. Będą one przeznaczane na cele wyznaczone przez administrujących zabytkowymi obiektami. Na bieżąco wg potrzeb wykonywane będą prace renowacyjne obiektów umieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy oraz dużą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy.

Załącznik nr I – Wykaz obiektów w gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
1.	Biała	układ urbanistyczny		
2.	Biała	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	ul. 1 Maja	8
3.	Biała	kościół filialny pw. śś. Piotra i Pawła	ul. Stare Miasto	
4.	Biała	kapliczka	przy ul. Łąkowej	
5.	Biała	kapliczka	ul. Kilińskiego	13
6.	Biała	cmentarz żydowski	za parkiem miejskim, w kierunku zachodnim	
7.	Biała	zamek	Pl. Zamkowy	
8.	Biała	mury obronne		
9.	Biała	brama Nyska	ul. Prudnicka	6
10.	Biała	wieża wodna	ul. Wodna (dawniej ul. Hanki Sawickiej)	
11.	Biała	budynek szpitala (dawniej dom zakonny)	ul. Moniuszki	8a
12.	Biała	dom	ul. Prudnicka	11 (dawniej 11 – 15, 6-8)
13.	Biała	domy	zachodnia pierzeja Rynku	
14.	Biała	dom	Rynek	14
15.	Biała	dom	Rynek	15
16.	Biała	dom	Rynek	17
17.	Biała	dom	Rynek	20
18.	Biała	dom	ul. Wałowa	1
19.	Biała	dom	ul. Wałowa	3
20.	Biała	spichlerz	ul. Przedmieście	6
21.	Biała	dawny kościół ewangelicki	ul. Kościuszki	10

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
22.	Biała	kapliczka	ul. Kilińskiego	(przy posesji nr 3)
23.	Biała	szpital miejski	ul. Moniuszki	8
24.	Biała	dom (dawne przedszkole)	ul. Stare Miasto	24
25.	Biała	Urząd Miejski	Rynek	10
26.	Biała	dom	ul. Armii Krajowej (dawniej Rynek)	1
27.	Biała	dom	ul. Armii Krajowej	2
28.	Biała	dom	ul. Armii Krajowej	4
29.	Biała	dom	ul. Armii Krajowej	6
30.	Biała	dom	ul. Armii Krajowej	8
31.	Biała	dom	ul. 1 Maja	18
32.	Biała	dom	ul. 1 Maja	20
33.	Biała	dom	ul. 1 Maja	22
34.	Biała	dom	ul. 1 Maja	24
35.	Biała	dom	ul. 1 Maja	26
36.	Biała	dom	ul. 1 Maja	32
37.	Biała	dom	ul. 1 Maja	36
38.	Biała	dom	ul. 1 Maja	38
39.	Biała	dom	ul. 1 Maja	44
40.	Biała	dom	ul. 1 Maja	48
41.	Biała	dom (obecnie część tylna budynku Urzędu Miejskiego)	ul. Prudnicka	
42.	Biała	dom	ul. Prudnicka	7 (dawniej 4)
43.	Biała	aleja jesionowa	ul. Prudnicka	
44.	Biała	dom	ul. Prudnicka	9
45.	Biała	dom	Rynek	11
46.	Biała	dom	Rynek	12

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
47.	Biała	dom	Rynek	21
48.	Biała	dom	Rynek	23
49.	Biała	dom	Rynek	24
50.	Biała	dom	Rynek	25
51.	Biała	dom	Rynek	26
52.	Biała	dom	Rynek	28
53.	Biała	dom	ul. Kilińskiego (dawniej Stare Miasto)	28
54.	Biała	dom	ul. Stare Miasto	38
55.	Biała	dom	ul. Stare Miasto	38a
56.	Biała	dom	ul. Kilińskiego (dawniej Stare Miasto)	61
57.	Biała	dom	ul. Przedmieście	6
58.	Biała	dom	Pl. Zamkowy	6
59.	Biała	dom	Pl. Zamkowy	2
60.	Biała	dom	Pl. Zamkowy	3
61.	Biała	dom	ul. Szkolna	3
62.	Biała	dawna szkoła	ul. Szkolna	5
63.	Biała	wodociągowa wieża ciśnień wraz z otoczeniem	ul. Wodociągowa, w granicach dz. nr 1584/3	
64.	Biała	ruina kaplicy cmentarnej pw. św. Fabiana i Sebastiana	w ogrodzie przy plebanii	
65.	Biała	przepust drogowy	w ciągu drogi powiatowej nr 1206O Biała - Ligota Bialska	
66.	Biała	most drogowy w ciągu drogi nr 1614O Biała – Prudnik na odcinku Biała - Prężyna		
67.	Biała	wodociągowa wieża ciśnień kolejowa	Alejką PKP	1
68.	Biała	cmentarz komunalny	ul. Parkowa	
69.	Biała	cmentarz katolicki, przykościelny	Stare Miasto	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
70.	Biała	figura Matki Boskiej umieszczona na cokole	Rynek	
71.	Biała	figura św. Jana Nepomucena, umieszczona na cokole	Rynek	
72.	Biała	krzyż pokutny	przed elewacją zamku - Pl. Zamkowy	
73.	Biała	krzyż pokutny	przy skrzyżowaniu ul. Opolskiej i ul. Szynowice	
74.	Browiniec Polski	kaplica - dzwonnica		przy posesji nr 22
75.	Browiniec Polski	dawna remiza strażacka (obecnie świetlica wiejska)		przy posesji nr 22
76.	Brzeźnica	kaplica - dzwonnica		przy posesji nr 33
77.	Brzeźnica	dawna szkoła		10
78.	Brzeźnica	dom		26
79.	Brzeźnica	krzyż pokutny		przy posesji nr 35
80.	Chrzelice	układ ruralistyczny wsi		
81.	Chrzelice	kaplica - dzwonnica		przy posesji nr 58
82.	Chrzelice	ruiny zamku w zespole zamkowym		
83.	Chrzelice	park w zespole zamkowym		
84.	Chrzelice	dom		88
85.	Chrzelice	zespół budynków leśnictwa „Jeleni Dwór”	na skraju oddz. leśnego nr 94	
86.	Chrzelice	zespół budynków gajówki „Śródlesie”, wraz z ogrodzeniem	oddz. leśny nr 80	
87.	Chrzelice	dom		2

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
88.	Chrzelice	dom		15
89.	Chrzelice	dom		175
90.	Chrzelice	most drogowy w ciągu drogi powiatowej nr 1232O łączący DW 407 i 414		
91.	Chrzelice	przepust drogowy w ciągu drogi powiatowej nr 1232O łączący DW 407 i 414		
92.	Chrzelice	figura przydrożna (barokowa) św. Floriana		
93.	Gostomia	kościół parafialny pw. Aniołów Stróżów		
94.	Gostomia	wiatrak typu holenderskiego		przy posesji nr 95
95.	Gostomia	dom		87
96.	Gostomia	dom		86
97.	Gostomia	cmentarz katolicki, przykościelny		
98.	Gostomia	przepust na Gostomce		przy posesji nr 110
99.	Górka Prudnicka	ruina wiatraka		między posesjami o nr 40 i 41
100.	Górka Prudnicka	kaplica dzwonnica	przy drodze powiatowej nr 1206O	
101.	Grabina	dom pomocy społecznej		72
102.	Grabina	kościół parafialny pw. MB. Szkaplerznej		
103.	Grabina	szkoła		63
104.	Grabina	cmentarz katolicki, przykościelny		
105.	Józefów	cmentarz parafialny		na dz. nr 23, ark. m. 1
106.	Kolnowice	kościół parafialny pw. św.		

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
		Jana Nepomucena		
107.	Kolnowice	kapliczka	przy kościele	
108.	Kolnowice	plebania		75
109.	Kolnowice	cmentarz katolicki, przykościelny		
110.	Kolnowice	most drogowy na rzece Psiniec		
111.	Krobosz	dawna szkoła		
112.	Krobosz	przepust kolejowy na linii 306 Krapkowice- Prudnik, w km 26,00 na cieku wodnym bez nazwy		km 26,00
113.	Ligota Bialska	kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa		
114.	Ligota Bialska	kaplica cmentarna		
115.	Ligota Bialska	cmentarz katolicki, przykościelny		
116.	Ligota Bialska	most drogowy w ciągu drogi powiatowej nr 1206O		
117.	Łącznik	kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP		
118.	Łącznik	plebania		24
119.	Łącznik	kostnica	przy kościele	
120.	Łącznik	dom	ul. Św. Walentego	30
121.	Łącznik	dom	ul. Św. Walentego	81
122.	Łącznik	figura św. Jana Nepomucena	na skrzyżowaniu DW 407 i drogi powiatowej nr 1232O	
123.	Łącznik	cmentarz parafialny	przy ul. Fabrycznej	
124.	Miłowice	kaplica pw. św. Łukasza Ewangelisty		przy posesji nr 37
125.	Miłowice	most drogowy	droga powiatowa nr 1613O	
126.	Miłowice	cmentarz parafialny		

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
127.	Mokra	kościół filialny pw. św. Jadwigi		
128.	Mokra	dawna szkoła		2
129.	Nowa Wieś Prudnicka	kapliczka		przy posesji nr 11
130.	Nowa Wieś Prudnicka	dawna szkoła		31
131.	Ogiernicze	kapliczka		przy posesji nr 13
132.	Olbrachcice	dom		2
133.	Olbrachcice	kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP		
134.	Olbrachcice	cmentarz katolicki, przykościelny		
135.	Otoki	kaplica dzwonnica		
136.	Otoki	przepust drogowy przez potok Śmiczowski	droga powiatowa nr 1526O	
137.	Pogórze	kaplica dzwonnica	na skrzyżowaniu DW 407 i drogi powiatowej nr 1206O	
138.	Pogórze	kuźnia (dawna remiza strażacka)	przy posesji nr 154	
139.	Pogórze	chata wiejska, nie istnieje		
140.	Pogórze	przepust drogowy	droga powiatowa nr 1206O	
141.	Prężyna	kościół parafialny pw. św. Jakuba Starszego		
142.	Prężyna	kapliczka przydrożna		przy posesji nr 27
143.	Prężyna	kapliczka przydrożna		przy posesji nr 32
144.	Prężyna	studnia		przy posesji nr 13

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
145.	Prężyna	kaplica kostnica	przy kościele	
146.	Prężyna	kapliczka		przy posesji nr 36
147.	Prężyna	kapliczka		przy posesji nr 39a
148.	Prężyna	dom mieszkalny, nie istnieje		36
149.	Prężyna	cmentarz katolicki, przykościelny		
150.	Radostynia	kaplica dzwonnica		przy posesji nr 30
151.	Radostynia	oficyna dworska		
152.	Radostynia	park		
153.	Radostynia	most drogowy w ciągu drogi gminnej przy bud. nr 127, nad ciekim bez nazwy	dz. nr 20 km.10	
154.	Rostkowice	kaplica dzwonnica		przy posesji nr 32
155.	Rostkowice	dom		14a
156.	Rostkowice	dom, nie istnieje		32
157.	Solec	układ ruralistyczny wsi		
158.	Solec	kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela		
159.	Solec	kapliczka	przy drodze powiatowej nr 12080	
160.	Solec	cmentarz cmentarz katolicki, przykościelny		
161.	Śmicz	kościół parafialny pw. św. Katarzyny		
162.	Śmicz	lamus plebański (spichlerz przy plebanii)	w ogrodzie przy plebanii	
163.	Śmicz	cmentarz katolicki, przykościelny		

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr
164.	Śmicz	kapliczka		przy posesji nr 21
165.	Śmicz	kapliczka		przy posesji nr 64
166.	Śmicz	kapliczka		przy posesji nr 67a
167.	Wasilowice	chata wiejska, nie istnieje	32	
168.	Żabnik	dom		67

Załącznik nr II – Wykaz stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
1.	m. Biała	2	osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
2.	m. Biała	4	osada	średniowiecze (XIII w.)
3.	m. Biała	5	grób	okres halsztacki
4.	m. Biała	6	śląd osadnictwa	średniowiecze (XIII-XIV w.)
5.	m. Biała	7	osada osada	okres wpływów rzymskich ? epoka brązu – okres halsztacki ?
6.	m. Biała	8	osada punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit neolit neolit
7.	m. Biała	10	punkt osadniczy śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
8.	m. Biała	11	śląd osadnictwa punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich faza C1-C3 XIV-XV w. pradzieje
9.	m. Biała	12	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadnictwa	V ok. EB - ok. halsztacki średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
10.	m. Biała	13	punkt osadniczy śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
11.	m. Biała	14	punkt osadniczy śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
12.	m. Biała	15	śląd osadnictwa punkt osadniczy śląd osadnictwa	neolit średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
13.	m. Biała	16	punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit średniowiecze (XIV-XV w.)
14.	m. Biała	18	punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadnictwa punkt osadniczy	neolit epoka brązu – okres halsztacki wczesne średniowiecze (V-VII w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
15.	m. Biała	19	punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadnictwa	epoka kamienia średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
16.	m. Biała	20	punkt osadniczy	V ok. EB - ok. halsztacki
17.	m. Biała	22	śląd osadnictwa	neolit
18.	m. Biała	23	punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit średniowiecze (XIV-XV w.)
19.	m. Biała	24	śląd osadnictwa	neolit

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
			punkt osadniczy śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
20.	m. Biała	25	punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit średniowiecze (XIV-XV w.)
21.	m. Biała	26	śląd osadnictwa punkt osadniczy śląd osadnictwa	neolit epoka brązu-okres halszacki średniowiecze (XIII-XIV w.)
22.	m. Biała	27	osada osada osada	neolit neolit średniowiecze (XIV w.)
23.	m. Biała	28	osada	V ok. epoki brązu - ok. halszacki
24.	m. Biała	29	osada	średniowiecze (XIV-XV w.)
25.	m. Biała	30	śląd osadnictwa punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
26.	m. Biała	31	śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
27.	m. Biała	32	śląd osadnictwa hutniczy punkt osadniczy	neolit średniowiecze (XIV-XV w.)
28.	m. Biała	33	śląd osadnictwa punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
29.	m. Biała	34	śląd osadnictwa punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
30.	m. Biała	35	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit późne średniowiecze (XIV-XV w.)
31.	m. Biała	36	śląd osadnictwa	neolit
32.	Browiniec Polski	1	punkt osadniczy	pradzieje
33.	Browiniec Polski	2	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich
34.	Browiniec Polski	3	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia średniowiecze (XIV-XV w.)
35.	Browiniec Polski	4	śląd osadnictwa	paleolit ?
36.	Browiniec Polski	11	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.) neolit
37.	Browiniec Polski	12	osada	późny okres wpływów rzymskich
38.	Chrzelice	2	śląd osadnictwa punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.) nieokreślona
39.	Chrzelice	4	punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich średniowiecze (IX-X w.) nieokreślona
40.	Chrzelice	7	śląd osadnictwa punkt osadniczy	nieokreślona średniowiecze (XIII-XV w.)
41.	Chrzelice	8	śląd osadnictwa punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIII-XIV w.)

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
42.	Chrzelice	9	śląd osadnictwa punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich średniowiecze (X-XI w.)
43.	Chrzelice	10	punkt osadniczy śląd osadnictwa punkt osadniczy	neolit średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
44.	Chrzelice	11	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia neolit ?
45.	Chrzelice	13	osada osada	okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
46.	Czartowice	4	nieokreślona grodzisko ?	okres wpływów rzymskich średniowiecze XIV-XVI w., okres nowożytny?
47.	Czartowice	5	osada	EB - ok. halsztacki
48.	Czartowice	6	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich, IV w.
49.	Gostomia	1	śląd osadnictwa osada osada produkcyjna śląd osadnictwa osada	pradzieje epoka brązu, okres halsztacki okres wpływów rzymskich epoka kamienia V okres EB - o. halsztacki
50.	Gostomia	3	osada cmentarzysko ciepłopalne	okres wpływów rzymskich okres wpływów rzymskich, faza C3-D
51.	Gostomia	4	osada punkt osadniczy osada punkt osadniczy osada punkt osadniczy	epoka brązu, okres halsztacki neolit okres późnorzymski pradzieje średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
52.	Gostomia	5	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
53.	Gostomia	6	śląd osadnictwa	neolit
54.	Gostomia	7	osada osada punkt osadniczy	późny okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
55.	Gostomia	8	śląd osadnictwa	neolit
56.	Gostomia	9	osada punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
57.	Gostomia	10	punkt osadniczy	V okres epoki brązu- o. halsztacki
58.	Gostomia	11	osada	epoka brązu- o. halsztacki
59.	Gostomia	12	śląd osadnictwa	pradzieje
60.	Gostomia	13	śląd osadnictwa punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
61.	Gostomia	14	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
62.	Górka Prudnicka	1	śląd osadnictwa	Średniowiecze (XIV-XV w.)
63.	Grabina	1	śląd osadnictwa	epoka kamienia
64.	Grabina	2	śląd osadnictwa	neolit
65.	Grabina	3	osada	okres wpływów rzymskich, faza C1-C2
66.	Józefów	1	śląd osadnictwa	?
67.	Józefów	2	śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
68.	Józefów	3	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
69.	Józefów	4	śląd osadnictwa punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
70.	Józefów	5	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	neolit III ok. EB - ok. halsztacki średniowiecze (XIV-XV w.)
71.	Kolnowice	1	grób	epoka brązu-okres halsztacki
72.	Kolnowice	2	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze/ późne średniowiecze (IX-XV w.) pradzieje
73.	Kolnowice	3	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia EB - o. halsztacki późny okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (IX-X w.) pradzieje
74.	Kolnowice	5	osada punkt osadniczy śląd osadnictwa punkt osadniczy	V ok. EB - ok. halsztacki okres wpływów rzymskich ? średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
75.	Kolnowice	6	punkt osadniczy osada punkt osadniczy	wczesna epoka brązu epoka brązu średniowiecze (XIV-XV w.)
76.	Kolnowice	7	śląd osadnictwa osada	neolit ok. halsztacki
77.	Kolnowice	8	punkt osadniczy	pradzieje
78.	Kolnowice	9	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich, faza C1-C2
79.	Krobosz	1	śląd osadnictwa	neolit
80.	Ligota Bialska	1	punkt osadniczy	epoka kamienia

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
81.	Ligoła Bialska	2	punkt osadniczy	epoka kamienia
82.	Łącznik	1	punkt osadniczy ślad osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.) nieokreślona
83.	Łącznik	2	punkt osadniczy	średniowiecze (2 poł. XIII-XIV w.)
84.	Łącznik	3	znalezisko luźne	epoka brązu-okres halszacki
85.	Miłowice	1	punkt osadniczy osada punkt osadniczy	neolit ok. halszacki C i D średniowiecze (XIV-XV w.)
86.	Miłowice	2	punkt osadniczy	średniowiecze (XIII-XIV w.)
87.	Miłowice	3	ślad osadnictwa ślad osadnictwa ślad osadnictwa	neolit średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
88.	Miłowice	4	punkt osadniczy	średniowiecze (XIII-XIV w.)
89.	Miłowice	5	punkt osadniczy punkt osadniczy	późny okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
90.	Miłowice	6	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
91.	Miłowice	7	punkt osadniczy	późny okres wpływów rzymskich
92.	Miłowice	8	punkt osadniczy ślad osadnictwa	późny okres wpływów rzymskich faza C3-D średniowiecze (XIV-XV w.)
93.	Mokra	2	punkt osadniczy ślad osadnictwa	średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIII-XIV w.)
94.	Mokra	3	ślad osadnictwa punkt osadniczy	nieokreślona średniowiecze (XIV-XV w.)
95.	Mokra	5	stanowisko hutnicze	nieokreślona
96.	Mokra	6	znalezisko luźne	nieokreślona
97.	Ogiernicze	1	ślad osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
98.	Ogiernicze	2	ślad osadnictwa punkt osadniczy	nieokreślona średniowiecze (XII-XIII w.)
99.	Ogiernicze	5	ślad osadnictwa punkt osadniczy	nieokreślona średniowiecze (2 poł. XIII-XV w.)
100.	Olbrachcice	2	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka brązu-okres halszacki okres wpływów rzymskich średniowiecze (XII w.) średniowiecze (XIV w.)
101.	Olbrachcice	3	ślad osadnictwa osada	neolit V ok. EB- ok. halszacki
102.	Olbrachcice	4	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
103.	Olbrachcice	5	punkt osadniczy punkt osadniczy osada	neolit neolit V ok. EB - ok. halszacki

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
			punkt osadniczy punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich pradzieje
104.	Olbrachcice	6	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
105.	Olbrachcice	7	śląd osadnictwa	neolit
106.	Otoki	1	punkt osadniczy	epoka kamienia
107.	Otoki	2	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich (IV w.)
108.	Otoki	3	śląd osadnictwa	paleolit
109.	Otoki	4	śląd osadnictwa punkt osadniczy	epoka kamienia OWR
110.	Otoki	5	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
111.	Otoki	6	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
112.	Otoki	7	osada	wczesny okres wędrówek ludów faza D
113.	Pogórze	1	znalezisko luźne	epoka brązu - okres halsztacki
114.	Pogórze	2	znalezisko luźne	epoka brązu - okres halsztacki
115.	Pogórze	3	znalezisko luźne	epoka brązu - okres halsztacki
116.	Pogórze	4	punkt osadniczy	średniowiecze (IX-X w.)
117.	Pogórze	5	śląd osadnictwa punkt osadniczy śląd osadnictwa	nieokreślona średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
118.	Prężyna	1	śląd osadnictwa	neolit
119.	Prężyna	2	śląd osadnictwa	neolit
120.	Prężyna	3	śląd osadnictwa	epoka kamienia
121.	Prężyna	4	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia okres wpływów rzymskich
122.	Prężyna	5	osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
123.	Prężyna	6	śląd osadnictwa	neolit
124.	Prężyna	7	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich
125.	Prężyna	8	osada	okres halsztacki
126.	Prężyna	10	punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich średniowiecze (IX-X w.) pradzieje
127.	Prężyna	11	punkt osadniczy punkt osadniczy	późny okres wpływów rzymskich średniowiecze (IX-X w.)
128.	Prężyna	12	punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka brązu - okres halsztacki średniowiecze (XIV-XV w.)

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Bliższa chronologia
129.	Prężyna	13	punkt osadniczy punkt osadniczy	V ok. EB - ok. halsztacki średniowiecze (XIV-XV w.)
130.	Prężyna	14	śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
131.	Prężyna	15	punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadnictwa	średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
132.	Prężyna	16	śląd osadnictwa	epoka kamienia
133.	Prężyna	17	śląd osadnictwa	nowożytność
134.	Prężyna	18	punkt osadniczy śląd osadnictwa	średniowiecze (XIII-XIV w.) pradzieje
135.	Prężyna	19	punkt osadniczy	EB - ok. halsztacki
136.	Prężyna	20	punkt osadniczy śląd osadnictwa	ok. halsztacki średniowiecze (IX-X w.)
137.	Prężyna	21	punkt osadniczy punkt osadniczy	średniowiecze (XIII-XIV w.) pradzieje
138.	Prężyna	22	punkt osadniczy	okres wędrówek ludów
139.	Prężyna	23	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
140.	Prężyna	24	śląd osadnictwa	neolit
141.	Prężyna	25	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV- pocz. XV w.)
142.	Prężynka	16	punkt osadniczy punkt osadniczy osada śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	neolit neolit V ok. epoki brązu, ok. halsztacki okres lateński faza C3-D, okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
143.	Radostynia	1	osada	IV w. n.e.- okres wpływów rzymskich
144.	Radostynia	2	śląd osadnictwa	epoka brązu
145.	Rostkowice	1	cmentarzysko ciałopalne	III-IV w.- okres epoki brązu
146.	Rostkowice	2	śląd osadnictwa	neolit
147.	Rostkowice	3	punkt osadniczy punkt osadniczy cmentarzysko ?	neolit okres halsztacki epoka brązu – okres halsztacki
148.	Rostkowice	4	śląd osadnictwa	IV w. n.e.
149.	Rostkowice	5	śląd osadnictwa	?
150.	Rostkowice	6	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich
151.	Rostkowice	7	osada punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich, faza C1-C2 średniowiecze (XIV-XV w.)
152.	Rostkowice	8	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia pradzieje

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Bliższa chronologia
			śląd osadnictwa osada	średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIV w.)
153.	Rostkowice	9	śląd osadnictwa osada	średniowiecze (X-XI w.) średniowiecze (2 poł. XIII-XIV w.)
154.	Rostkowice	10	śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
155.	Rostkowice	11	śląd osadnictwa punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
156.	Rostkowice	12	osada śląd osadnictwa osada punkt osadniczy śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit średniowiecze (XIV-XV w.) neolit pradzieje średniowiecze (IX-X w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
157.	Rostkowice	13	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit epoka brązu-okres halsztacki pradzieje
158.	Rostkowice	14	punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia okres halsztacki
159.	Rostkowice	15	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia V ok. EB - ok. halsztacki okres wpływów rzymskich
160.	Rostkowice	16	śląd osadnictwa	neolit ?
161.	Rostkowice	17	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit ? pradzieje
162.	Rostkowice	18	punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit epoka brązu – okres halsztacki
163.	Solec	1	osada punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
164.	Solec	2	osada punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich pradzieje wczesne średniowiecze (VIII-IX w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
165.	Solec	3	osada	neolit
166.	Solec	4	śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
167.	Solec	5	osada	V ok. EB – ok. halsztacki
168.	Solec	6	śląd osadnictwa osada	neolit epoka brązu-okres halsztacki
169.	Solec	8	śląd osadnictwa	neolit
170.	Solec	9	śląd osadnictwa	neolit
171.	Śmicz	1	punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit średniowiecze (XIV-XV w.)
172.	Śmicz	3	śląd osadnictwa	epoka kamienia

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Bliższa chronologia
173.	Śmicz	5	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich
174.	Śmicz	6	punkt osadniczy śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
175.	Śmicz	7	śląd osadnictwa	neolit
176.	Śmicz	8	śląd osadnictwa punkt osadniczy śląd osadnictwa	neolit okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (IX-X w.)
177.	Śmicz	10	śląd osadnictwa	epoka brązu-okres halsztacki
178.	Śmicz	11	punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia średniowiecze
179.	Śmicz	12	punkt osadniczy	epoka kamienia
180.	Śmicz	13	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit epoka brązu-okres halsztacki średniowiecze
181.	Śmicz	14	śląd osadnictwa	epoka kamienia ?
182.	Śmicz	15	punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia epoka brązu-okres halsztacki
183.	Śmicz	17	pracownia krzemieniarska	epoka kamienia
184.	Śmicz	18	pracownia krzemieniarska śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia późny okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
185.	Śmicz	19	punkt osadniczy śląd osadnictwa	neolit ? okres wpływów rzymskich
186.	Śmicz	20	punkt osadniczy	epoka kamienia
187.	Śmicz	21	pracownia krzemieniarska	epoka kamienia
188.	Śmicz	22	punkt osadniczy	epoka kamienia
189.	Śmicz	23	punkt osadniczy	epoka kamienia
190.	Śmicz	24	pracownia krzemieniarska	epoka kamienia
191.	Śmicz	25	punkt osadniczy	neolit
192.	Śmicz	26	punkt osadniczy	epoka kamienia
193.	Śmicz	27	punkt osadniczy	neolit
194.	Śmicz	28	śląd osadnictwa	epoka kamienia
195.	Śmicz	31	punkt osadniczy śląd osadnictwa	epoka kamienia okres wpływów rzymskich
196.	Śmicz	32	punkt osadniczy	epoka kamienia
197.	Śmicz	33	punkt osadniczy	epoka kamienia

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Bliższa chronologia
198.	Śmicz	34	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
199.	Śmicz	36	punkt osadniczy	epoka kamienia
200.	Śmicz	37	punkt osadniczy śląd osadnictwa	neolit wczesne średniowiecze (IX-X w.)
201.	Śmicz	38	punkt osadniczy punkt osadniczy osada hutnicza punkt osadniczy	epoka kamienia pradzieje okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (IX-X w.)
202.	Śmicz	40	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich
203.	Śmicz	41	osada hutnicza	pradzieje lub okres średniowieczny
204.	Śmicz	43	śląd osadnictwa	neolit
205.	Śmicz	44	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
206.	Śmicz	45	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
207.	Śmicz	46	punkt osadniczy śląd osadnictwa punkt osadniczy	wczesne średniowiecze i średniowiecze (IX-X w. i XIV-XV w.) wczesne średniowiecze (IX-X w.) pradzieje
208.	Śmicz	47	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	pradzieje neolit pradzieje
209.	Śmicz	48	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia neolit epoka brązu – okres halsztacki pradzieje
210.	Śmicz	49	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadnictwa	neolit epoka brązu – okres halsztacki średniowiecze (IX-X w.) pradzieje
211.	Śmicz	50	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze i średniowiecze
212.	Śmicz	51	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia pradzieje
213.	Śmicz	52	punkt osadniczy	średniowiecze (2 poł. XIII – XIV w.)
214.	Śmicz	53	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
215.	Śmicz	54	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
216.	Śmicz	55	śląd osadnictwa	neolit

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
217.	Śmicz	56	punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
218.	Śmicz	57	punkt osadniczy	późny okres wpływów rzymskich
219.	Śmicz	58	punkt osadniczy punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
220.	Śmicz	59	śląd osadnictwa punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
221.	Śmicz	60	punkt osadniczy	późny okres wpływów rzymskich faza C3 – D
222.	Śmicz	61	śląd osadnictwa	epoka kamienia
223.	Wasiłowice	1	osada	o. wpływów rzymskich- IV w. n.e. C1 ?
224.	Wasiłowice	2	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich
225.	Wasiłowice	3	punkt osadniczy	okres halsztacki
226.	Wilków	1	osada	średniowiecze (XII – XIII w.)
227.	Wilków	2	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich
228.	Wilków	3	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich
229.	Wilków	4	śląd osadnictwa	neolit
230.	Wilków	5	cmentarzysko	epoka brązu – okres halsztacki
231.	Wilków	6	osada osada osada	neolit okres halsztacki średniowiecze (XIV-XV w.)
232.	Wilków	7	osada	ok. halsztacki
233.	Wilków	8	osada śląd osadnictwa	neolit średniowiecze (XIV-XV w.)
234.	Wilków	9	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia okres wpływów rzymskich ?
235.	Wilków	10	śląd osadnictwa	neolit
236.	Wilków	12	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy osada	okres wpływów rzymskich IV – V okres epoki brązu okres wpływów rzymskich IV – V okres epoki brązu
237.	Wilków	13	osada punkt osadniczy punkt osadniczy	neolit średniowiecze (XIV-XV w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
238.	Wilków	14	osada śląd osadnictwa	neolit średniowiecze (XIV-XV w.)
239.	Wilków	15	śląd osadnictwa	epoka kamienia
240.	Wilków	16	osada	średniowiecze (XIV-XV w.)
241.	Wilków	17	osada osada osada śląd osadnictwa	neolit epoka brązu – okres halsztacki pradzieje nowożytność

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Blizsza chronologia
242.	Wilków	18	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich faza C3-D średniowiecze (XIV w.)
243.	Wilków	19	osada osada punkt osadniczy	neolit okres wpływów rzymskich faza C pradzieje
244.	Wilków	20	osada	wczesny okres wędrówek ludów faza D
245.	Wilków	21	śląd osadnictwa	epoka kamienia

Spis tabel

TABELA 1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW W GMINIE BIAŁA.	48
TABELA 2. WYKAZ OBIEKTÓW, KTÓRYCH WŁAŚCICIELEM JEST GMINA BIAŁA.	54
TABELA 3. WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH Z TERENU GMINY BIAŁA UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW RUCHOMYCH.	56
TABELA 4. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW Z TERENU GMINY BIAŁA.	60
TABELA 5. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ PRZEWIDZIANYCH DO REALIZACJI W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BIAŁA NA LATA 2022-2025.	66
TABELA 6. MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŹRÓDŁA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W GMINNYM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BIAŁA NA LATA 2022-2025.	75

Spis fotografii

FOTOGRAFIA 1. WIDOK NA ZACHODNIĄ PIERZEJĘ RYNKU W BIAŁEJ.	32
FOTOGRAFIA 2. ZABYTKOWE KAMIENICE ZLOKALIZOWANE W BIAŁEJ – UL. 1 MAJA 18, RYNEK 12, RYNEK 24.	32
FOTOGRAFIA 3. WIDOK NA JEDNĄ Z BASZT ORAZ ZACHODNIĄ CZĘŚĆ MURÓW FORTYFIKACJI MIEJSKICH.	35
FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA BRAMĘ NYSKĄ W BIAŁEJ.	35
FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA ZAMEK W BIAŁEJ OD STRONY POŁUDNIOWO – WSCHODNIEJ.	36
FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA RUINY ZAMKU W CHRZELICACH.	37
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NMP W BIAŁEJ.	37
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA DAWNY KOŚCIÓŁ EWANGELICKI W BIAŁEJ.	38
FOTOGRAFIA 9. KOŚCIÓŁ PW. PIOTRA I PAWŁA W BIAŁEJ.	38
FOTOGRAFIA 10. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. J. NEPOMUCENA W KOLNOWICACH.	39
FOTOGRAFIA 11. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. ST. BISKUPA W LIGOCIE BIALSKIEJ.	39
FOTOGRAFIA 12. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. JAKUBA STARSZEGO W PRĘŻYNIU.	40
FOTOGRAFIA 13. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA W SOLCU.	40
FOTOGRAFIA 14. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ W ŚMICZU.	41
FOTOGRAFIA 15. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. NAWIEDZENIA NMP W ŁĄCZNIKU.	41
FOTOGRAFIA 16. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP W OLBRACHCICACH. .	41
FOTOGRAFIA 17. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ANIOŁÓW STRÓŻÓW W GOSTOMIU.	42
FOTOGRAFIA 18. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. ŚW. JADWIGI W MOKREJ.	42
FOTOGRAFIA 19. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. M. B. SZKAPLERZNEJ W GRABINIE.	42
FOTOGRAFIA 20. WIDOK NA KAPLICE OD LEWEJ: W BROWIŃCU POLSKIM, BRZEŹNICY, CHRZELICACH.	43

FOTOGRAFIA 21. KAPLICZKI ZLOKALIZOWANE W MIEJSCOWOŚCIACH: ŚMICZ, PRĘŻYNA ORAZ BIAŁA.	44
FOTOGRAFIA 22. WIDOK NA WIEŻE WODNĄ W BIAŁEJ.	45
FOTOGRAFIA 23. WIDOK NA RUINY WIATRAKA W GÓRCIE PRUDNICKIEJ.	45
FOTOGRAFIA 24. WIDOK NA WIATRAK W GOSTOMI.	46
FOTOGRAFIA 25. WIDOK NA WODOCIĄGOWĄ WIEŻĘ CIŚNIEŃ W BIAŁEJ.	46